

Brüssel, 24.1.2017
COM(2017) 30 final

**KOMISJONI ARUANNE EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE, EUROOPA
MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE**

Kodanike õiguste tugevdamine demokraatlike muutuste liidus

2017. aasta aruanne ELi kodakondsuse kohta

Sisukord

1.	Sissejuhatus	3
2.	ELi kodakondsusega seotud õiguste ja ELi ühiste väärtuste edendamine	4
2.1.	Kodanikele nende ELi õiguste tundmise lihtsamaks muutmine	4
2.2.	Euroopa ühiste väärtuste tugevdamine.....	5
3.	Kodanike ELi demokraatlikus elus osalemise edendamine ja tugevdamine	8
3.1.	Kodanike ELi demokraatlikus protsessis osalemise suurendamine	8
3.2.	Läbipaistvuse suurendamine demokraatlikuma liidu nimel.....	9
3.3.	Poliitilise teabe piiriülene kättesaadavus	10
3.4.	Liikuvate ELi kodanike poliitilises elus osalemise suurendamine	10
4.	ELi kodanike igapäevaelu lihtsustamine.....	11
4.1.	Bürokraatia vähendamine ja kodanike teavitamine	12
4.1.1.	Liikuvate ELi kodanike teavitamine ja abistamine	12
4.1.2.	Bürokraatia vähendamine seoses kodanike avalike dokumentidega.....	13
4.1.3.	Bürokraatia vähendamine perekonnaõiguses	13
4.2.	Kodanike jaoks kogu ELis reisimise, elamise ja töötamise lihtsustamine	14
4.2.1.	Õppijate, praktikantide, õpetajate ja muude töötajate võimaluste suurendamine 14	
4.2.2.	ELis elamise ja reisimise lihtsustamine	15
5.	Julgeoleku tugevdamine ja võrdsuse edendamine	17
5.1.	Julgeolekuohtudega võitlemine ja kodanike kaitsmine.....	17
5.1.1.	Julgeolekuohtudega võitlemine õigusruumis ja vastastikusel usaldusel põhinevad inimõigused	17
5.1.2.	Euroopa Liidu kodanike kaitsmine välismaal	18
5.2.	Kõigi kodanike kaitsmine ning võrdsuse ja mittediskrimineerimise edendamine.....	19
5.2.1.	Ohvrite ja tunnistajate kaitsmine ja toetamine	19
5.2.2.	Võrdsuse ja mittediskrimineerimise edendamine	19
6.	Kokkuvõte	21

1. SISSEJUHATUS

ELi kodakondsus, mis on kõigil ELi kodanikel ühine ja mis täiendab, mitte ei asenda liikmesriigi kodakondsust, kätkeb ühiseid õigusi ja väärtusi ning eri rahvuste ja keelte liidu rikkalikku mitmekesisust.

Lissaboni lepingu ja Euroopa Liidu põhiõiguste hartaga suurendati ELi kodakondsusega kaasnevaid õigusi, võimalusi ning tagatise. Nende hulka kuulub vabadus reisida, töötada ja õppida teises ELi liikmesriigis, osaleda Euroopa poliitilises elus ning olla kaitstud diskrimineerimise eest kodakondsuse alusel.

Et saada ülevaade ELi kodakondsuse olukorrast kogu liidus ning hinnata selle mõju Euroopa Liidu kodanike igapäevaelule ja vajadust edasiste sammude järele, korraldas komisjon 2015. aastal teemakohase konsultatsiooni¹ ja kaks uuringut ELi kodakondsuse teemal,² millest üks käsitles ka valimisõigusi³. Samuti korraldati üritused peamiste sidusrühmade, eelkõige Euroopa Parlamendi, aga ka Regioonide Komiteega⁴. Muud tagasisidet saadi otse ELi kodanikelt ja sidusrühmadelt.⁵

ELi kodakondsus sätestati esimest korda Maastrichti lepingus kakskümmend viis aastat tagasi ja alates sellest ajast on tehtud suuri edusamme ELi kodanike õiguste tõhususe tagamiseks praktikas. Tänapäeval tunneb kaks kolmandikku eurooplastest ennast ELi kodanikuna ja nooremate põlvkondade seas on see osakaal veel suurem⁶.

Siiski on vaja jätkuvalt pingutada selle nimel, et kõik ELi kodanikud teaksid oma õigusi ja saaksid osaleda täielikult Euroopa demokraatlikus protsessis. See on komisjoni poliitiline prioriteet, mida näitab tema nõue saavutada demokraatlike muutuste liit⁷. See on ka liikmesriikide, liikmesriikide parlamentide ja ELi institutsioonide ühine jõupingutus teha

¹ Komisjoni 14. septembril 2015. aastal algatatud avalik konsultatsioon ELi kodakondsuse, ühiste väärtuste, õiguste ja demokraatliku osaluse teemal (edaspidi „2015. aasta avalik konsultatsioon ELi kodakondsuse teemal“), http://ec.europa.eu/justice/citizen/document/files/2015_public_consultation_factsheet_et.pdf.

² Eurobaromeetri kiiruuring nr 430 „Euroopa Liidu kodakondsus“, oktoober 2015 (edaspidi „Eurobaromeetri 2015. aasta uuring ELi kodakondsuse teemal“).

³ Eurobaromeetri kiiruuring nr 431 „Valimisõigused“, november 2015 (edaspidi „Eurobaromeetri 2015. aasta uuring valimisõiguste teemal“).

⁴ Euroopa Parlamendi ja komisjoni 15. märtsi 2016. aasta ühine kuulamine „Liidu kodakondsuse alane tegevus: meie ühised väärtused ja õigused ning demokraatlik osalus“; vt ka ELi kodakondsust ja õigust käsitlev konverents, mille korraldas eesistujariik Luksemburg 14.–15. septembril 2015 komisjoni toetusel, <http://www.eu2015lu.eu/en/agenda/2015/09/14-15-conf-cjue-citoyens/index.html>. Vt ka komisjoni ja Regioonide Komitee ühiselt korraldatud konverents kodakondsuse teemal (Oviedo, september 2016), http://ec.europa.eu/newsroom/just/item-detail.cfm?item_id=34851.

⁵ See hõlmab kaebusi ja teabepäringuid, mis on saadud kodanikuühiskonna organisatsioonidelt ning kodanikelt, sealhulgas portaalis „Teie Euroopa“, millele esitati 210 000. teabepäring 2016. aasta detsembris.

⁶ Arvestades Eurobaromeetri 2016. aasta kevadist standarduuringut Euroopa Liidu kodakondsuse teemal (edaspidi „Eurobaromeetri 2016. aasta standarduuring ELi kodakondsuse teemal“), on Euroopa kodanikutunnetuse tase alates 2010. aastast kõrguselt teisel kohal – seda tunnetab 66 % kõigist kodanikest (2015. aasta kevadel oli see näitaja 67 %), alla 50aastaste seas 70 % ning alla 25aastaste ja nooremate seas 77 %.

⁷ Jean-Claude Juncker, „Euroopa uus algus: minu tegevuskava töökohtade loomiseks ning majanduskasvu, õigluse ja demokraatlike muutuste tagamiseks (poliitilised suunised järgmisele Euroopa Komisjonile)“, https://ec.europa.eu/priorities/sites/beta-political/files/juncker-political-guidelines_en.pdf.

koostööd selle nimel, et suurendada Euroopa kodanike usaldust meie ühise projekti vastu tugevama ja parema Euroopa tagamiseks⁸.

Komisjon tegi 2013. aastal teatavaks kaksteist uut algatust kuues põhivaldkonnas, et kõrvaldada tõkked, mis takistavad kodanikel ELi õiguste kasutamist⁹. Ta on sellest ajast peale tegutsenud kõigi nende algatuste elluviimiseks¹⁰.

Käesolevas kolmandas aruandes ELi kodakondsuse kohta annab komisjon ülevaate saavutatud edusammudest, arvestades oma poliitilisi prioriteete seoses töökohtade, majanduskasvu, õigluse ja demokraatlike muutustega. Aruandes on toodud esile peamised algatused, mida on tehtud alates 2014. aastast Euroopa kodakondsuse edendamiseks ja tugevdamiseks, ning esitatakse konkreetsed ettepanekud, et saavutada komisjoni peamised prioriteedid ELi kodanikuõiguste edendamise, kaitsmise ja tugevdamise valdkonnas.

2. ELI KODAKONDSUSEGA SEOTUD ÕIGUSTE JA ELI ÜHISTE VÄÄRTUSTE EDENDAMINE

Kodanikud peavad teadma oma õigusi, et neist kasu saada. Ehkki mõningad õigused on hästi teada ja neid rakendatakse tulemuslikult, esineb endiselt lünki ning arusaamatusi. ELi kodakondsusega seotud õiguste tulemuslikkus sõltub kodanike, liikmesriikide valitsuste ning kohalike ja piirkondlike ametiasutuste teadlikkusest neist.

1.1. Kodanikele nende ELi õiguste tundmise lihtsamaks muutmine

Eurooplased on oma **liidu kodaniku staatusest** teadlikumad kui kunagi varem¹¹ ja enamik neist arvab nüüd, et **teab oma õigusi ELi kodanikuna**¹². Nad on ka seisukohal, et neid on **neist õigustest paremini teavitatud**, ehkki mitte ilmtingimata kõigist:¹³ näiteks teadlikkus õigusest konsulaarkaitsele on endiselt väike¹⁴. Nende eurooplaste osakaal, kes soovivad oma õigustest rohkem **teada**, suureneb jätkuvalt¹⁵. Peale selle ei pruugi ELi kodanikud alati teada, et ELi kodakondsusest tulenevate õiguste kasutamisega kaasnevad ka mõned kohustused¹⁶. Nad võivad jätta tähelepanuta oma isikut tõendava dokumendi ja reisidokumendi olulisuse ning asjaolu, et nad peaksid nende dokumentide kadumisest ja varastamisest kiiresti teada andma, et vähendada pettuse ohtu.

ELi õiguste, sealhulgas vaba liikumise õiguse ja sellega seotud tingimuste mõistmise parandamine on oluline nende tõhusaks igapäevaseks rakendamiseks.

⁸ Jean-Claude Juncker, „Euroopa Liidu olukord 2016: teel parema Euroopa suunas, mis hoiab, kaitseb ja avardab võimalusi“ (Strasbourg, 14. september 2016).

⁹ 2013. aasta aruanne ELi kodakondsuse kohta (COM(2013) 269 final).

¹⁰ Vt selle aruande lisa, et saada täielik ülevaade alates 2013. aastast võetud meetmetest.

¹¹ 87 % vastajatest on teadlikud oma staatusest ja 78 % teab, kuidas seda saada, Eurobaromeetri 2015. aasta uuring ELi kodakondsuse teemal.

¹² Eurobaromeetri 2016. aasta standarduuring ELi kodakondsuse teemal.

¹³ Eurobaromeetri 2015. aasta uuring ELi kodakondsuse teemal. 42 % vastajatest arvab, et on üsna hästi või väga hästi informeeritud oma õigustest (6 protsendipunkti rohkem alates Eurobaromeetri 2012. aasta uuringust ELi kodakondsuse teemal).

¹⁴ Sama. 72 % vastajatest teab, et ELi kodanikel on väljaspool ELi õigus otsida abi ükskõik millise ELi liikmesriigi saatkonnast, kui nende enda riigil ei ole asjaomases riigis saatkonda. Samas arvab 75 % vastajatest ekslikult, et neil on õigus otsida sellist abi ka teises ELi liikmesriigis viibides.

¹⁵ Eurobaromeetri 2016. aasta standarduuring ELi kodakondsuse teemal.

¹⁶ Euroopa Liidu toimimise lepingu (edaspidi „ELi toimimise leping“) artikli 20 lõige 2.

Komisjon teeb jätkuvalt jõupingutusi, et teavitada kodanikke nende ELi õigustest ja sellest, mida teha, kui neid ei järgita¹⁷. Samuti aitab ta jätkuvalt järjest enam ELi kodanikke, kes soovivad teavet oma õiguste kohta, eriti portaali „Teie Euroopa“¹⁸ kaudu, mida külastatakse praegu iga kuu rohkem kui 1,4 miljonit korda¹⁹. E-õiguskeskkonna portal²⁰, kuhu on koondatud elektrooniline teave õigusküsimuste kohta, täiendab seda vahendit, andes kodanikele, kellel on vaja juurdepääsu õigussüsteemile, sealhulgas kohtunikele, juristidele ja muudele õigusvaldkonna spetsialistidele, teavet õigussüsteemide kohta ning parandades õiguskaitse kättesaadavust. Komisjon täiendab ka oma Euroopa veebisaiti, et aidata inimestel kiiresti ja lihtsalt leida otsitavat teavet²¹. Euroopa veebisaidi juurdepääsetavuse parandamise püüdluste raames parandatakse selle teabe kättesaadavust puudega inimestele.

Paljudel juhtudel on parimad võimalused abistada kodanikke ELi õiguste kasutamisel liikmesriikidel. Riigi ametiasutused ja muud asutused²², sealhulgas kohtunikud, piirkondlikud ja kohalikud ametiasutused, täidavad olulist osa kodanike teavitamisel ja nende teadlikkuse suurendamisel nende ELi õigustest ning nende õiguste austamise tagamisel. Liikmesriigid teevad koostööd ka SOLVITI võrgustiku kaudu, mille ülesanne on komisjoni toetusel lahendada üksikisikute probleeme, mida nad kogevad oma ELi õiguste kasutamisel²³. Tulevane SOLVITI tegevuskava peaks aitama suurendada selle võrgustiku suutlikkust, nähtavust ja asjatundlikkust ettevõtjate ja kodanike probleemide lahendamise ja tagasiside vahendina. Komisjon võtab kasutusele ka e-õppe vahendi, et aidata ELi kodanike vaba liikumise õiguse jõustamisel kesket osa täitvatel esmastel teenindusasutustel, eriti kohalikel ja piirkondlikel ametiasutustel, vaba liikumise eeskirju mõista ning õigesti kohaldada.

Liikmesriikidel on lisaks konkreetne kohustus pidada silmas seda, et kodakondsuse andmisel või äravõtmisel annavad nad ka ELi kodakondsuse või võtavad selle ära, ning nad peaksid seetõttu järgima lojaalse koostöö põhimõtet ja Euroopa Kohtu seatud piiranguid.

1.2. Euroopa ühiste väärtuste tugevdamine

Meie väärtused, sealhulgas vabadus, demokraatia ja õigusriigi põhimõte, on meie Euroopa eluviisi lahutamatu osa²⁴. Liidu kodanikuks olemine tähendab ka kasu saamist võrdsest

¹⁷ Eurobaromeetri 2015. aasta uuring ELi kodakondsuse teemal. 26 % vastajatest ei tunne, et neil oleks piisavalt teavet selle kohta, mida teha, kui nende õigusi ei austata. See näitab olukorra mõningast paranemist võrreldes 2012. aastaga. Vt 11. meetme järelmeetmed, mis on esitatud lisas.

¹⁸ Portaali „Teie Euroopa“ kuuskümmend eksperti töötab iga päev selle nimel, et vastata küsimustele ja anda mõistetavas keeles nõu ELi isiklike õiguste küsimustes kõigis 24 ELi ametlikus keeles.

¹⁹ Peale selle on kavas kasutada ära nõuandeteenuse „Teie Euroopa Nõuanne“ 210 000 vastusega andmebaasi võimalusi, et parandada teavet, mida antakse praegu portaali „Teie Euroopa“ kaudu.

²⁰ Vt <https://e-justice.europa.eu/home.do?action=home&plang=et&init=true>.

²¹ Veebisaiti europa.eu külastatakse igal aastal ligikaudu 400 miljonit korda ja see on maailma üks suurimaid domeene. 2013. aastal algatati digitaalsete muutuste projekt, et Euroopa veebisaiti põhjalikult uuendada, ja see peaks jõudma lõpule 2017. aastal.

²² Nt töötajate õigusi käsitleva direktiivi (direktiiv 2014/54/EL meetmete kohta, mis lihtsustavad töötajate vaba liikumise raames töötajatele antud õiguste kasutamist, ELT L 128, 30.4.2014, lk 8–14) alusel loodud eriasutused, mis aitavad kahtlemata suurendada teadlikkust liidu töötajate (sealhulgas töötajate) ja nende pereliikmete, era- ja avaliku sektori töötajate, ametiasutuste, sotsiaalpartnerite, vabaühenduste ja muude sidusrühmade ning inimeste seas üldiselt töötajate liikumisvabadust käsitlevate liidu õigusaktide mõjust. Nende asutuste ülesanne on muu hulgas anda teavet läbivaatamiskorra kohta ning muud konkreetset abi töötajatele ja nende pereliikmetele.

²³ SOLVITI võrgustik koosneb riiklikest ametiasutustest, kes teevad koostööd kodanike probleemidele mitteametlike, kohtuväliste ja tasuta lahenduste leidmisel.

²⁴ Jean-Claude Juncker, 2016. aasta kõne olukorrast Euroopa Liidus. Vt ka komisjoni teatis toetamaks vägivaldse ekstremismi viiva radikaliseerumise ennetamist (COM(2016) 379 final).

kohtlemisest ja jagamist liidu jaoks oluliste ühiste väärtuste süsteemi raames, mille hulka kuuluvad inimväärikuse, võrdõiguslikkuse ja inimõiguste austamine, kaasamine, sallivus ja mitmekesisuse austamine²⁵.

ELi kodanikud ootavad, et ELi ühiseid väärtusi propageeritaks rohkem²⁶. Nad leiavad, et eelkõige tuleks seda teha hariduse, noorte liikuvuse ja kultuurialase tegevuse kaudu. See oli ka 2015. aasta märtsis vastu võetud Pariisi deklaratsiooni tagamõte²⁷.

Teadlikkuse suurendamine ELi kodakondsusest ja sellega seotud väärtustest valimisikka jõudvate noorte eurooplaste ja liikmesriigi kodakondsuse saajate seas ning ühiskonnas tervikuna eeldab kõigi asjaosaliste ühiseid jõupingutusi kõigil tasanditel – liikmesriikides, sealhulgas nende kohalikes ja piirkondlikes ametiasutustes²⁸, ELi institutsioonides ning kodanikuühiskonnas.

Oma 14. juuni 2016. aasta teatises toetamaks vägivaldse ekstremismini viiva radikaliseerumise ennetamist teavitas komisjon konkreetsetest meetmetest. Eelkõige loob komisjon võrgustiku, millega soodustada koolides, noorte hulgas ja spordiklubides otsesuhtlust positiivsete eeskujudega, et julgustada ja innustada noori saama aktiivseteks kodanikeks, kes osalevad Euroopa ühiskonnaelus. Ta arendab ka noorsootöö ning noorteorganisatsioonide ja võrgustike suutlikkust tegutseda kaasava jõuna, et aidata noortel kaasa lüüa, osaleda vabatahtlikus tegevuses ja tekitada positiivseid muutusi ühiskonnas, ning töötab tihedas koostöös liikmesriikidega välja vahendi²⁹, millega toetada noorsootöötajaid ja organisatsioone. Ta edendab ka eTwinningu³⁰ kasutamist – see on veebipõhine platvorm, mis soodustab õpetajate ja koolide vahelist koostööd ning teabevahetust kogu Euroopas – ja laiendab seda ELi naabruses asuvatesse riikidesse.

Euroopa väärtusi toetatakse programmi „Erasmus+“ abil, mille raames on võimaldatud juba viiel miljonil inimesel mõnes muus riigis õppida, osaleda koolitustel või vabatahtlikus tegevuses või saada erialast töökogemust, aidates seega suurendada kodanikuaktiivsust ja solidaarsust. Alates 2015. aastast on programmis „Erasmus+“ pööratud eritähelepanu sotsiaalset kaasamist ja radikaliseerumise ennetamist toetavatele projektidele. Programmi raames on 2016. aastal eraldatud üle 400 miljoni euro riikidevahelistele partnerlussuhetele, et töötada rohujuure tasandil välja uuenduslikke poliitilisi lähenemisviise ja tavadid, milles seatakse esikohale sotsiaalne kaasamine, ühiste väärtuste edendamine ja kultuuridevaheline mõistmine; lisaks on eraldatud 13 miljonit eurot selliste meetmete laiendamiseks.

Vabatahtlik tegevus on samuti üks võimalus ELi väärtuste kasutamiseks praktikas. Solidaarsuse, vastastikuse mõistmise ja sallivuse arendamise kaudu on võimalik tugevdada sotsiaalset sidusust ja kodanikuaktiivsust. Euroopa vabatahtlikku teenistust edendatakse ning võetakse meetmeid, et parandada arvestuspunktide andmist vabatahtliku tegevuse eest ja arendada õppekavasid, milles ühendatakse akadeemiline sisu ja ühiskondlikus tegevuses osalemine programmi „Erasmus+“ kaudu. Euroopa solidaarsuskorpus, mille aluseks on ELi põhiväärtustena kaasamine ja solidaarsus, tugineb oma esimeses etapis ja vabatahtliku

²⁵ Euroopa Liidu lepingu artikkel 2.

²⁶ 2015. aasta avalik konsultatsioon ELi kodakondsuse teemal.

²⁷ Deklaratsioon kodanikuaktiivsuse ning vabaduse, sallivuse ja mittediskrimineerimise ühiste väärtuste edendamise kohta hariduse kaudu, ST 8965/15.

²⁸ 2015. aasta avalikul konsultatsioonil ELi kodakondsuse teemal soovis 78 % vastajatest, et kohalikud ja piirkondlikud ametiasutused täidaksid sellega seoses suuremat osa.

²⁹ Euroopa Liidu noorte töökava (2016–2018), ELT C 417, 15.12.2015, lk 1–15.

³⁰ http://eacea.ec.europa.eu/llp/comenius/comenius_etwinning_en.php

tegevuse raames³¹ ELi praegustele noorsooprogrammidele ning kaasab oma tegevusse tööhõive, hariduse ja kodanikuühiskonna väljakujunenud võrgustike osalejaid kogu Euroopast, et noored saaksid aidata seal, kus seda enim vajatakse. See ühendab ühises solidaarsusprojektis töötavaid noori ja aitab seega edendada Euroopa lähenemisviisi arendamist. Kogu ELi noored saavad osaleda mitmesugustes solidaarsusalastes tegevustes, toetades vabaihendust, kohalikku asutust või eraettevõtjat, mis tegeleb ELis keeruliste olukordade lahendamise, näiteks kogukonna taastamisega loodusõnnetuse järel, tegeleb sotsiaalsete probleemidega, nagu sotsiaalne tõrjutus, vaesus, tervishoid ja demograafilised probleemid, või töötab pagulaste vastuvõtmise ja integreerimise valdkonnas³².

Õiguste, võrdõiguslikkuse ja kodakondsuse programmi³³ raames rahastatakse meetmeid, millega suurendatakse teadlikkust ja teadmisi ELi kodakondsusest ja selle alusväärtustest. 2016. aastal eraldati 2,5 miljonit eurot liikuvate ELi kodanike eduka kaasamise ja osalemise soodustamiseks vastuvõtvas riigis³⁴. Programmi raames rahastatakse ka rohujuure tasandi projekte, mis käsitlevad sallivuse edendamist ning rassismi ja ksenofoobia ennetamist ja nende vastu võitlemist, ning toetatakse algatusi, millega parandatakse kogukondade vahelist mõistmist, sealhulgas religioonide- ja kultuuridevahelise tegevuse kaudu. Programm „Kodanike Euroopa“ on ainulaadne foorum kodanike kaasamiseks ELis³⁵. Seda arendatakse jätkuvalt selle mõju maksimeerimise eesmärgil, rahastades strateegiliselt kodanikele suunatud meetmeid Euroopa kodakondsuse ja liidu väärtuste edendamise toetamiseks³⁶. Programmis nähakse ette võimalused aruteluks, mõtete vahetamiseks ja võrgustike loomiseks, et edendada seeläbi ühiskonnaelus osalemist. Programm ühendab igal aastal rohkem kui miljonit ELi kodanikku mitmesuguste kohalike ja Euroopa projektide raames, suurendades ELi kodanikuks olemise tunnet.

2017.–2019. aasta prioriteedid: ELi kodakondsusega seotud õiguste ja ühiste väärtuste edendamine

Komisjon

1. Korraldab 2017. ja 2018. aastal **kogu ELi hõlmava ELi kodakondsuse alase teadlikkuse suurendamise ja teabekampaania**, mille raames käsitletakse ka konsulaarkaitset ja valimisõigusi, sest 2019. aastal on ees Euroopa Parlamendi valimised³⁷.

³¹ https://europa.eu/youth/volunteering_et

³² http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-16-3062_et.htm

³³ Määrus 1381/2013, millega luuakse õiguste, võrdõiguslikkuse ja kodakondsuse programm aastateks 2014–2020, ELT L 354, 28.12.2013, lk 62–72.

³⁴ See summa hõlmab kogu ELis kohalikul, piirkondlikul ja riiklikul tasandil rakendatavate parimate tavade väljatöötamise, kindlakstegemise ning vahetamise ja levitamise edendamise meetmeid, et soodustada liikuvate ELi kodanike kaasamist ja osalemist vastuvõtva ELi liikmesriigi ühiskondlikus ja poliitilises elus (nt uutele tulijatele suunatud ühtse teabeteenuse kaudu, edendades teisest liikmesriigist pärit ELi kodanike osalemist kohalikel valimistel jms).

³⁵ Vt Euroopa Parlamendi hiljuti avaldatud uuring „Programmi „Kodanike Euroopa“ (2014–2020) Euroopa tasandil rakendamise hinnang“, PE 581.418, lk 4.

³⁶ Toetust on antud juba näiteks linnade võrgustikele ja kodanikuühiskonna projektidele, mis annavad kodanikele võimaluse osaleda konkreetselt ELi poliitika kujundamises.

³⁷ Selle raames lihtsustatakse kodanike juurdepääsu asjaomasele teabele komisjoni konsulaarkaitse veebisaidil ning suurendatakse teadlikkust Euroopa isikut tõendavate dokumentide ja reisidokumentide väärtusest. Selles tuginetakse ka muudele ELi rahastatud meetmetele, muu hulgas õiguste, võrdõiguslikkuse ja kodakondsuse programmi kaudu, et jõuda noorteni, ning eri kanalite, sealhulgas uue meedia kaudu.

2. Võtab meetmeid, et tugevdada **Euroopa vabatahtlikku teenistust** ning suurendada vabatahtliku tegevuse kasulikkust ja edendada selle integreerimist haridusse. Aastaks 2020 kutsutakse esimesed 100 000 noort eurooplast osalema vabatahtlikult **Euroopa solidaarsuskorpuses**, mis võimaldab arendada uusi oskusi ja saada sisukaid kogemusi, et anda oluline panus kogu ELi ühiskonda, saada hindamatuid kogemusi ja omandada väärtuslikke oskusi oma karjääri alguses³⁸.
3. Kindlustab ELi kodakondsuse olemust ja sellele omaseid väärtusi; koostab 2017/2018. aastal aruande **investoritele ELi kodakondsuse andmise riiklike kavade kohta**, milles kirjeldatakse komisjoni tegevust selles valdkonnas ning riikide praegusi õigusnorme ja tavasid ning antakse liikmesriikidele mõningaid juhiseid.

3. KODANIKE ELI DEMOKRAATLIKUS ELUS OSALEMISE EDENDAMINE JA TUGEVDAMINE

Euroopa kodakondsusega kaasnevad ka poliitilised õigused. Igal täiskasvanud ELi kodanikul on õigus hääletada Euroopa Parlamendi valimistel. Liikuvatel ELi kodanikel on õigus hääletada oma elukohariigis või oma päritoluriigis. Seda õigust ei kasutata nii ulatuslikult, kui võiks³⁹.

EL toimib esindusdemokraatia alusel. See eeldab läbipaistvust ning kättesaadavat ja vastutustundlikku poliitilist kultuuri, mida toetavad tõhus valimissüsteem ning teadlik ja aktiivne valijaskond.

1.3. Kodanike ELi demokraatlikus protsessis osalemise suurendamine

Kodanike ELi demokraatlikus protsessis osalemise suurendamine nõuab liikmesriikide, sealhulgas nende kohalike ja piirkondlike ametiasutuste ning ELi institutsioonide ja kodanikuühiskonna ühist jõupingutust.

Euroopa Parlamendi 2014. aasta valimisi käsitlevas aruandes⁴⁰ tõi komisjon esile vajaduse uurida 2019. aasta valimisi silmas pidades põhjust, miks on mõnes liikmesriigis valimisaktiivsus Euroopa Parlamendi valimistel endiselt väike, ja selgitada välja võimalused olukorra parandamiseks. Kodanikud osalevad tõenäolisemalt, kui nad teavad, milliste meetmete, programmide ja erakondade poolt nad hääletavad. Kuid osalus ei seisne ainult hääletamises, olulised on ka aktiivne osalemine poliitilises arutelus ja erakondade tegevuses ning valimistel kandideerimine. Lisaks on selles tähtsad suhtlemine ELi institutsioonidega ja neilt arupärimine.

Kodanikega peetavad dialoogid ning kodanike osalemine Euroopa tasandi erakondade kampaaniaüritustel ja veebiaruteludes enne 2014. aasta Euroopa Parlamendi valimisi näitasid, et ELi, riigi ja kohalike poliitikutega soovitakse rohkem suhelda⁴¹. Enamik eurooplasi on ka seisukohal, et valimisaktiivsus oleks Euroopa Parlamendi valimistel suurem, kui kodanikel

³⁸ http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-16-3062_et.htm

³⁹ Eurobaromeetri 2015. aasta uuring valimisõiguste kohta.

⁴⁰ COM(2015) 206 final.

⁴¹ 87 % nendes dialoogides osalenutest märkis, et nad hääletaksid Euroopa Parlamendi valimistel (komisjoni aruanne „Kodanikega peetavad dialoogid kui panus Euroopa avaliku ruumi arendamisse“ (COM(2014) 173 final)).

oleks rohkem teavet selle kohta, kuidas EL mõjutab nende igapäevaelu, ja Euroopa Parlamendi valimiste kohta⁴². Komisjon tihendab kodanikega peetavaid dialooge ja võtab täiendavaid meetmeid, et selgitada kodanikele oma poliitikat, nagu rõhutas Euroopa Komisjoni president Jean-Claude Juncker oma 2016. aasta kõnes olukorrast Euroopa Liidus.

Valimisaktiivsuse edendamine Euroopa Parlamendi valimistel on ühine kohustus. Liikmesriigid peaksid edendama kaasalöömist demokraatlikus elus, teavitades selleks kodanikke paremini nende õigusest hääletada kohalikel ja Euroopa Parlamendi valimistel⁴³, ning kõrvaldama nendes osalemise tõkked⁴⁴. Peale selle oleks ELi kodanikel, eriti neil, kes hääletavad muus riigis kui nende kodakondsusjärgne riik, hea meel tavade üle, mis lihtsustavad nende jaoks hääletamist nendel valimistel mittekodanikuna (nt isikliku kirja, valijaregistris veebipõhise registreerimise või e-hääletuse teel)⁴⁵. Sellised tavad on kasulikud kõigile ELi kodanikele.

Euroopa Parlamendi 2019. aasta valimiste eel korraldab komisjon 2018. aastal kõrgetasemelise ürituse demokraatliku osalemise kohta, pöörates eritähelepanu parimate tavade edendamisele, et suurendada noorte ning haavatavate ja alaesindatud rühmade osalemist.

1.4. Läbipaistvuse suurendamine demokraatlikuma liidu nimel

Lissaboni lepingule tuginedes võttis komisjon Euroopa Parlamendi 2014. aasta valimiste läbipaistvuse ja demokraatlikkuse suurendamiseks meetmeid, edendades muu hulgas esikandidaadi (*Spitzenkandidaten*) süsteemi⁴⁶.

Euroopa Parlamendi 2014. aasta valimised erinesid eelnevatest oluliselt selle poolest, et loodi selge seos valimistulemuste ja Euroopa Komisjoni presidendi valimise vahel.

Euroopa Parlament esitas 2015. aasta novembris seadusandliku algatuse Euroopa Parlamendi valimiste kohta⁴⁷ eesmärgiga suurendada Euroopa Parlamendi valimiste demokraatlikku ja riigiülest mõõdet ning liidu otsustusprotsessi demokraatlikku legitiimsust, võttes valimisi käsitlevas ELi õiguses kasutusele esikandidaatide põhimõtte ja suurendades Euroopa tasandi erakondade nähtavust⁴⁸. Valimisi käsitleva akti reformimine annab liidule võimaluse muutuda demokraatlikumaks.

Komisjoni demokraatliku vastutuse kohaldamisala suurendatakse, kaotades nõude, et volinikud peavad enne Euroopa Parlamendi valimistel osalemist ametist tagasi astuma. Komisjon tegi 23. novembril 2016 Euroopa Parlamendile ettepaneku ajakohastada vastavalt

⁴² Eurobaromeetri 2015. aasta uuring valimisõiguste kohta.

⁴³ ELi kodakondsust käsitleva Eurobaromeetri 2015. aasta uuringu kohaselt oskab enamik vastajaid määrata õigesti kindlaks oma valimisõigusi Euroopa (67 %) ja kohalikul tasandil (54 %). Ehkki need arvud on suuremad kui 2007. aastal, on teadlikkus nendest õigustest võrreldes 2012. aastaga veidi vähenenud.

⁴⁴ Alaesindatud ja/või haavatavate rühmade, näiteks puudega inimeste jaoks. Vt ka Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti 2010. aasta oktoobris avaldatud uuring vaimse tervise probleemide või vaimse mahajäämusega isikute poliitikas osalemise õiguse kohta.

⁴⁵ Eurobaromeetri 2015. aasta uuring valimisõiguste kohta. 2015. aasta avalikul konsultatsioonil ELi kodakondsuse teemal märkis 21 % vastajatest, et on kogenud raskusi oma valimisõiguste kasutamisel teises ELi liikmesriigis elades.

⁴⁶ Komisjoni soovitus 2013/142/EL Euroopa Parlamendi valimiste demokraatlikuma ja tõhusama läbiviimise kohta, ELT L 79, 21.3.2013, lk 29–32, ja „Demokraatlikumad Euroopa Parlamendi valimised“ (COM(2014) 196 final).

⁴⁷ Euroopa Parlamendi 11. novembri 2015. aasta resolutsioon valimisi käsitleva Euroopa Liidu õiguse reformimise kohta (P8_TA(2015)0395 – 2015/2035(INL)).

⁴⁸ Ettepanek on praegu nõukogus arutlusel.

Euroopa Parlamendi ja Euroopa Komisjoni suhete 2010. aasta raamkokkulepet⁴⁹. Avatud dialoog kõigi sidusrühmadega ja teadlikkuse suurendamine enne Euroopa Parlamendi valimisi tuginevad valimiste uutele elementidele, mis võeti kasutusele 2014. aastal.

Viimaseks, ja et vastata Euroopa Parlamendi taotlusele uurida e-hääletuse kasutamist⁵⁰, püüab komisjon välja selgitada, kuidas saab digitaalühiskonna vahendite kasutamine aidata parandada demokraatlikku arutelu, valimisprotsessi ja demokraatlikku osalemist, sealhulgas liikuvate ELi kodanike, noorte ja alaesindatud rühmade jaoks⁵¹.

1.5. Poliitilise teabe piiriülene kättesaadavus

2015. aasta avalikul konsultatsioonil ELi kodakondsuse teemal olid vastajad seisukohal, et probleemiks on piiriülese juurdepääsu puudumine poliitikat kajastavatele uudistele, eriti teiste ELi liikmesriikide meediakanalitele, ja poliitiliste küsimuste piiriülese käsitlemise puudumine. Seetõttu on välismaal elavatel ELi kodanikel raske jälgida oma kodakondsusjärgse riigi uudiseid ning teistel on keeruline saada laiemat ülevaadet uudistest ja poliitilistest aruteludest.

Vaba meedia ning eri seisukohtade esitamine ühiskonnas ja meedias on toimiva demokraatia jaoks mõõdapääsmatud. Oma teise iga-aastase põhiõiguste kollokviumi raames, kus keskenduti meedia mitmekesisusele ja demokraatiale, tõi komisjon kokku peamised sidusrühmad, et arutada, kuidas edendada poliitilist mõttevahetust demokraatliku ühiskonna jaoks tähtsatel teemadel mitmekesise meediakeskkonna kaudu. Tulemusi võetakse arvesse komisjoni kõnealuse valdkonna tulevastes meetmetes⁵².

Tänapäeval on enamiku kodanike, eriti nooremate põlvkondade jaoks põhiline poliitilise teabe allikas internet⁵³. Eurooplased kasutavad ka eri riikides käies järjest enam veebisisuteenuseid. Oma digitaalse ühtse turu strateegia⁵⁴ rakendamisel esitas komisjon määruse, mis võimaldab kodanikel kasutada ELis reisides digitaalset infosisu, mille nad on otnud või tellinud oma koduriigis⁵⁵.

1.6. Liikuvate ELi kodanike poliitilises elus osalemise suurendamine

ELi kodanikel on küll õigus kandideerida teise, oma elukohajärgse liikmesriigi kohalikel valimistel selle riigi kodanikega samaväärsetel tingimustel, kuid teatavatel kohaliku omavalitsuse täitevorgani ametikohtadel saavad mõnes liikmesriigis töötada vaid selle riigi kodanikud. Kodanike seisukohad selle asjakohasuse suhtes on jagunenud üsna võrdselt ja komisjon käsitleb seda küsimust oma järgmises kohalike valimiste aruandes⁵⁶.

Kodanikud ei saa õigust hääletada riigi parlamendi või presidendi valimistel, kui nad kolivad teise ELi liikmesriiki⁵⁷. Peale selle võivad teatavate ELi liikmesriikide kodanikud praegu

⁴⁹ http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-3929_et.htm

⁵⁰ Komisjoni esimene vahearuanne katseprojektide ja ettevalmistavate meetmete rakendamise kohta (2016).

⁵¹ Vt <http://ec.europa.eu/research/participants/portal/desktop/en/opportunities/rec/topics/rec-rppi-evot-ag-2016.html>.

⁵² 2016. aasta põhiõiguste kollokvium.

⁵³ 2015. aasta avalik konsultatsioon ELi kodakondsuse teemal.

⁵⁴ COM(2015) 192 final.

⁵⁵ COM(2015) 627 final.

⁵⁶ 2015. aasta avalikul konsultatsioonil ELi kodakondsuse teemal märkis kaheksa vastajat kümnest, et teistest ELi liikmesriikidest pärit ELi kodanikel peaks olema võimalik saada kohaliku omavalitsuse täitevorgani liikmeks, samas kui valimisõigusi käsitleva Eurobaromeetri 2015. aasta uuringu vastajate seisukohad olid selle punkti suhtes jagunenud võrdselt.

⁵⁷ Eurobaromeetri 2015. aasta uuringus ELi kodakondsuse teemal pidas 64 % vastajatest põhjendatuks, et kodanikud saavad õiguse hääletada riigisestel valimistel.

kaotada õiguse hääletada päritoluriigis riigisisestel valimistel, kuna nad on elanud teatud aja teises ELi liikmesriigis⁵⁸. Kodanikke ei tohiks asetada ebasoodsamasse olukorda seetõttu, et nad on kasutanud vaba liikumise õigust. Komisjon kutsus 2014. aastal⁵⁹ asjaomaseid liikmesriike üles võimaldama oma kodanikel, kes kasutavad vaba liikumise õigust, säilitada õigus hääletada riigisisestel valimistel, kui nad näitavad üles jätkuvat huvi oma riigi poliitilise elu vastu. Komisjon jälgib jätkuvalt olukorda asjaomastes liikmesriikides ja kaalub asjakohaste meetmete võtmist, et kutsuda riike üles otsima tasakaalustatud lahendusi. Samuti otsib ta võimalusi, kuidas saaksid oma vaba liikumise õigust kasutanud ELi kodanikud hääletada riigisisestel valimistel riigis, kus nad elavad, kuid mille kodanikud nad ei ole.

2017.–2019. aasta prioriteedid: kodanike ELi demokraatlikus elus osalemise edendamine ja tugevdamine

Komisjon

1. Tihendab **kodanikega peetavaid dialooge** ja kutsub üles pidama avalikke arutelusid, et parandada üldsuse arusaamist sellest, kuidas EL mõjutab kodanike igapäevaelu, ja soodustada mõttevahetust kodanikega.
2. Esitab 2017. aastal aruande **kohalikke valimisi käsitlevate ELi õigusnormide** rakendamise kohta, et tagada ELi kodanikele tegelikud võimalused kohalikul tasandil oma hääleõigust kasutada.
3. **Edendab 2018. aastal parimaid tavasid, mis aitavad kodanikel Euroopa Parlamendi valimistel hääletada ja kandideerida**, sealhulgas seoses hääleõiguse säilitamisega teise liikmesriiki kolides ja piiriülese juurdepääsuga poliitikat kajastavatele uudistele, et toetada valimisaktiivsust ja ulatuslikku demokraatlikku osalemist 2019. aasta Euroopa Parlamendi valimistel⁶⁰.

4. ELI KODANIKE IGAPÄEVAELU LIHTSUSTAMINE

Alates vaba liikumise esmakordsest sätestamisest aluslepingutes rohkem kui 60 aastat tagasi on Euroopas elamine, töötamine, õppimine ja teistesse riikidesse reisimine muutunud palju lihtsamaks⁶¹. Rohkem kui 15 miljonit eurooplast elab teises ELi liikmesriigis⁶². Vaba liikumine annab ELi kodanikele võimaluse teistes ELi liikmesriikides reisida, õppida, äri ajada, töötada ja elada. Uuringutest nähtub, et ELi kodanike, eriti noorte jaoks on vaba liikumine ELi kõige positiivsem saavutus⁶³. Nad peavad seda kasulikuks nii isiklikust kui ka oma riigi majanduse seisukohast⁶⁴.

⁵⁸ Eurobaromeetri 2015. aasta uuringus ELi kodakondsuse teemal pidas 67 % vastajatest põhjendamatuks, et kodanikud kaotavad õiguse hääletada oma päritoluriigis riigisisestel valimistel.

⁵⁹ Soovitus, milles käsitletakse vaba liikumise õigust kasutavate Euroopa Liidu kodanike valimisõigusest ilmajätmise tagajärgi, 2014/53/EL, ELT L 32, 1.2.2014, lk 34–35.

⁶⁰ Parimate tavade raames käsitletakse ka e-demokraatia vahendeid, kaughääletamise korda (nt e-hääletamist), piiriülest juurdepääsu poliitilisele teabele ja seda, kuidas suurendada väikest valimisaktiivsust.

⁶¹ Igapäevaelu euroopastub ulatuslikumalt suuremal hulgal Euroopa kodanikel, kui üldiselt arvatakse. Näiteks rohkem kui 50 % ELi kodanikest „suhtleb korrapäraselt telefoni, interneti, kirja või e-kirja teel välismaal elavate pereliikmete ja/või sõpradega“, „on külastanud viimasel kahel aastal vähemalt ühte ELi liikmesriiki“, „vaatab televiisorist saateid muus keeles kui oma emakeel“ või „tunneb hästi veel vähemalt ühte ELi liikmesriiki“ (ELi rahastatud uurimisprojekt EUCROSS).

⁶² http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics.

⁶³ Eurobaromeetri 2016. aasta sügise standarduuring ELi kodakondsuse teemal. „Inimeste, kaupade ja teenuste vaba liikumine ELis“ on ELi kõige positiivsem tulemus 56 % vastajate jaoks ning on tähtsam kui „rahu ELi

Sellest olenemata võivad eurooplased endiselt kogeda raskusi teise ELi liikmesriiki kolides või seal elades⁶⁵. Mõned raskused on õiguslikud, teised menetluslikud või tehnoloogilised, kuid sageli on vaja vaid suhteliselt väikest muutust, et olukorda oluliselt parandada.

1.7. Bürokratia vähendamine ja kodanike teavitamine

2015. aasta avalikul konsultatsioonil ELi kodakondsuse teemal märkisid vastajad, et olid kogenud raskusi peamiselt seoses pikale venivate või ebaselgete haldusmenetluste, piisava teabe puudumise ja individuaalsete teenuste kättesaadavusega. Lisaks andsid nad teada raskustest seoses ametiasutuste vahelise suhtluse ja tervishoiusüsteemiga⁶⁶. ELi kodanike vaba liikumise õiguse kasutamise lihtsustamise nimel on vaja veel tööd teha.

1.7.1. Liikuvate ELi kodanike teavitamine ja abistamine

Enne otsust asuda elama teise ELi liikmesriiki (või naasta oma kodumaale pärast elamist mujal ELis) kasutab enamik eurooplasi interneti, et leida vajalikku teavet ja abi teises liikmesriigis töötamiseks, õppimiseks, reisimiseks, elamiseks või seal pensionile jäämiseks⁶⁷. Tegelikult on veebis kättesaadavat teavet sageli raske leida, see on lünklik, seda on raske mõista, see on vale, aegunud või kättesaamatu ning see ei ole alati kooskõlas kasutaja vajadustega. Enamik eurooplasi ütleb, et teises liikmesriigis oleks lihtsam ennast sisse seada ja elada, kui ametiasutused annaksid individuaalsetele vajadustele kohandatud teavet ja nõuandeid ühtse kontaktpunktina toimivate veebiportaalide kaudu ning kui nad saaksid täita haldusformaalsusi veebis. Uue EURESe määrusega (EL) 2016/589 juba lihtsustatakse tööotsijate ja tööandjate piiriülest kokkuviiimist⁶⁸. Riigiasutuste vahelise koostöö parandamine lihtsustaks samuti vorminõuete täitmist⁶⁹.

Komisjon võttis endale digitaalse ühtse turu strateegias kohustuse luua kodanikele ja ettevõtjatele kasutajasõbralik teabesüsteem ning laiendada ja integreerida selleks Euroopa ja liikmesriikide portaale⁷⁰. Ühtse turu strateegiaga toetati ka ühtset digiväravat, millega on kavas pakkuda veebipõhiselt „*kõike, mida ettevõtjad ja kodanikud vajavad*“, et piiriüleselt äri ajada ja/või teise ELi ühtse turu riiki reisida, sealt osta ning seal töötada, õppida või elada. Värav põhineb praegustel portaalidel, kontaktpunktidel⁷¹ ning abi- ja probleemide lahendamise võrgustikel ning eesmärk on neid laiendada, parandada ja paremini seostada, et

liikmesriikides“. Samuti pooldab 81% eurooplastest „ELi kodanike vaba liikumist ja seda, et nad saavad elada, töötada, õppida ja tegeleda äritegevusega kõikjal ELis“. Vastanute enamus toetab vaba liikumist kõikides riikides.

⁶⁴ Eurobaromeetri 2015. aasta uuring ELi kodakondsuse teemal. 71 % nõustub, et inimeste vaba liikumine ELis on nende riigi majandusele üldiselt kasulik. Ka 2015. aasta avalikul konsultatsioonil ELi kodakondsuse teemal oli enamik vastajatest seisukohal, et kolimine teise ELi liikmesriiki suurendab kultuurilist mitmekesisust ja vastastikust mõistmist ning annab konkreetseid teadmisi ja oskusi.

⁶⁵ Nagu näitavad kaebused, mis on esitatud SOLVITile ja portaalele „Teie Euroopa“.

⁶⁶ 2014. aastal oli enamik SOLVITit kasutanud kodanike kogetud probleeme seotud sotsiaalkindlustusega, millele järgnesid vaba liikumisega seotud küsimused. Vt http://ec.europa.eu/internal_market/scoreboard/performance_by_governance_tool/solvit/index_en.htm.

⁶⁷ 2015. aasta avalikul konsultatsioonil ELi kodakondsuse teemal märkis 73 % vastajatest, et peamised teabeallikad, mida enne teise ELi liikmesriiki kolimist vaadati, olid asjaomase riigi ametiasutuste, sealhulgas piirkondlike ja kohalike ametiasutuste veebisaidid.

⁶⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. aprilli 2016. aasta määrus (EL) 2016/589, milles käsitletakse Euroopa tööturuasutuste võrgustikku (EURESe võrgustik), töötajate juurdepääsu liikuvusteenustele ja tööturgude edasist integratsiooni, ELT L 107, 22.4.2016, lk 1–28.

⁶⁹ 2015. aasta avalik konsultatsioon ELi kodakondsuse teemal ja 2016. aasta avalik konsultatsioon ühtse digivärava teemal.

⁷⁰ COM(2015) 0192 final.

⁷¹ Nagu „Teie Euroopa“, ühtsed kontaktpunktid, toote kontaktpunktid ja ehitustoodete kontaktpunktid.

kodanikel ja ettevõtjatel oleks veebi kaudu juurdepääs kvaliteetsele ja igakülgsel teabele, tulemuslikele abi- ja probleemide lahendamise teenustele ning tõhusatele menetlustele.

Ühendatud digitaalse ühtse turu raames arendatakse ja luuakse sujuvad, kasutajasõbralikud ja kasutajakesksed e-halduse teenused nendele kodanikele, kes soovivad ükskõik kus ELis õppida, töötada, elada ja pensionile jääda või asutada ettevõtte ja seda käitada. Komisjon otsib ka võimalust ühekordsuse põhimõtte rakendamiseks, nii et kodanikud ja ettevõtjad ei peaks esitama riigiasutustele ühtesid ja samu andmeid rohkem kui korra⁷². See vähendaks veelgi kodanike halduskoormust⁷³.

1.7.2. Bürokratia vähendamine seoses kodanike avalike dokumentidega

Teises ELi liikmesriigis abiellumiseks või töökohale kandideerimiseks peavad kodanikud sageli täitma kulukaid ja aeganõudvaid vorminõudeid. Probleemi lahendamiseks võttis EL 2016. aasta juulis vastu määruse⁷⁴, et see bürokratia lõpetada ja aidata kodanikel kolida lihtsamini teise ELi liikmesriiki. Kui ELi liikmesriigid on võtnud kõiki vajalikke meetmeid⁷⁵, saavad kodanikud ühes liikmesriigis esitada teises liikmesriigis välja antud avalikke dokumente (nagu sünni-, abielu- või surmatunnistus), ilma et peaksid taotlema templit (apostilli), mis tõendaks dokumentide ehtsust. Peale selle ei pea kodanikud tänu mitmekeelsetele standardvormidele, mille väljatöötamise komisjon koos liikmesriikidega 2017. aastal lõpule viib, enam alati esitama oma avalike dokumentide tõlget.

1.7.3. Bürokratia vähendamine perekonnaõiguses

Kuna rahvusvaheliste perekondade arv ELis kasvab⁷⁶, suureneb ka võimalus piiriülesteks vaidlusteks perekonnaasjades. Kannatusi, mida põhjustavad abielu lahutamine, kooselu lõpetamine või surm, võivad suurendada sageli keerulised perekonnaõiguse küsimused, mis tekivad seoses vara ja vanemliku vastutusega. Selliste küsimuste piiriülene lahendamine võib olla veelgi keerulisem ja muudab ELi kodanike elu iseäranis raskeks. On astutud olulisi samme, et vähendada bürokratiat ja suurendada õigusselgust raskeid aegu läbi elavate rahvusvaheliste perekondade jaoks, ning on võetud vastu uusi ettepanekuid, et kaitsta piiriüleste perekonnasiseste vaidluste lahendamisel lapsi.

Rahvusvahelise pärimisõiguse eeskirjad⁷⁷ aitavad rahvusvahelistel perekondadel kindlaks teha, milline kohus on pädev ja millist õigust kohaldatakse nende pärimisasjadele, näiteks juhul, kui surnu elas muus ELi liikmesriigis kui tema päritoluriik või kui tal on pärijaid või vara muus ELi liikmesriigis. Kodanike jaoks on kasulik Euroopa pärimistunnistus, mis võimaldab pärijatel, annakusaajatel, testamenditäitjatel ja pärandi hooldajatel tõendada oma õiguslikku seisundit ning kasutada kõiki oma õigusi ja volitusi kogu ELis. Et kõrvaldada lüngad seoses nende rahvusvaheliste paaridega, kelle õiguslik olukord on abielu lahutamise

⁷² ELi e-valitsuse tegevuskava 2016–2020 hõlmab meetmeid, millega katsetatakse ühekordsuse põhimõtet (COM(2016) 0179 final). Vt 23. juuli 2014. aasta määrus (EL) 910/2014 e-identimise ja e-tehingute jaoks vajalike usaldusteenuste kohta siseturul, ELT L 257, 28.8.2014, lk 73–114.

⁷³ Riigiasutused taaskasutavad nende käsutuses olevaid kodanike või ettevõtjate andmeid neid uuesti küsimata vaid 48 % juhtudest.

⁷⁴ 6. juuli 2016. aasta määrus (EL) nr 2016/1191, millega edendatakse kodanike vaba liikumist, lihtsustades teatavate avalike dokumentide Euroopa Liidus esitamise nõudeid, ja muudetakse määrust (EL) nr 1024/2012, ELT L 200, 26.7.2016, lk 1–136.

⁷⁵ Neil on selleks aega kaks ja pool aastat alates määruse jõustumisest 15. augustil 2016.

⁷⁶ Rahvusvaheliste perekondade hinnanguline arv 16 miljonit suureneb.

⁷⁷ 4. juuli 2012. aasta määrus (EL) nr 650/2012, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist, ELT L 201, 27.7.2012, lk 107–134.

või partneri surma korral ebaselge, võeti 2016. aasta juunis vastu kaks omavahel seotud määrust⁷⁸, mis aitavad rahvusvahelistel paaridel – olenemata sellest, kas nad on abielus või neil on registreeritud kooselu – hallata oma vara ja jagada seda lahutuse või partneri surma korral⁷⁹.

Et parandada kehtivate eeskirjade toimet vanemliku vastutusega seotud asjades, nagu eestkostedõigus, suhtlusõigus ja vanema sooritatud lapserööv, esitas komisjon 2016. aasta juunis uued lihtsustatud eeskirjad, mis on otseselt kasulikud paljudele peredele ja lastele⁸⁰. Kui need eeskirjad on vastu võetud, aitavad need kiirendada menetlusi ning minimeerida kannatusi ja ebakindlust, arvestades lapse parimaid huve. Selle raames toetab komisjon jätkuvalt kolmandate riikide ühinemist rahvusvahelise lapseröövi tsiviilõiguslikke küsimusi käsitleva 1980. aasta Haagi konventsiooniga, et kaitsta lapsi vanema sooritatud lapseröövi kahjuliku mõju eest.

1.8. Kodanike jaoks kogu ELis reisimise, elamise ja töötamise lihtsustamine

Enamik eurooplasi kolib teise ELi liikmesriiki, kuna nad soovivad seal õppida või töötada⁸¹. Järjest enam Euroopa noori on avatud oma oskuste ja pädevuste parandamisele õppimise, koolituste või vabatahtliku tegevuse kaudu teises ELi liikmesriigis kas oma õpingute ajal või oma ametialase karjääri alguses. Eurooplased usuvad üldiselt, et piiriülese koolituse, hariduse ja vabatahtliku tegevuse kogemus aitab parandada nende võimalusi ning tööalaseid väljavaateid⁸².

1.8.1. Õppijate, praktikantide, õpetajate ja muude töötajate võimaluste suurendamine

Töö, mis tehti 2016. aastal liikmesriikidega Euroopa uue oskuste tegevuskava kasutuselevõtmiseks, aitab edendada oskuste arendamist ja sobitamist ning parandada kvalifikatsioonide tunnustamist, mis omakorda aitab kõrvaldada töötajate, õppijate ja praktikantide ees seisvad tõkked ELis. Avalike konsultatsioonide kohaselt on eurooplased seisukohal, et piiriüleseid praktika- või õpipoisikohti või pakkumisi koondav platvorm aitaks noortel otsida võimalusi väljaspool oma tööd või enne tööle asumist. Õpetajate piiriülene liikumine on kasulik nii õppijatele kui ka õpetajatele, sest nad saavad jagada häid tavaid oma kolleegidega. Õppijatele on kasulik ka see, kui neil on võimalus osaleda seminaridel, kuhu on kutsutud muudest riikidest pärit ettevõtete töötajaid⁸³.

School Education Gateway on veebiplatvorm, mille eesmärk on ühendada piiriüleselt õpetajaid ja teisi haridusvaldkonna töötajaid, anda neile võimalus jagada eri meetmeid ja tavaid ja neist teada saada ning arendada end kutsealase kogukonnana. Teacher Academy on haridustöötajatele kasulik selle poolest, et pakub kohandatud veebikursusi, mis loovad väga

⁷⁸ Nõukogu 24. juuni 2016. aasta määrus (EL) 2016/1103, millega rakendatakse tõhustatud koostööd kohtualluvuse, kohaldatava õiguse ning otsuste tunnustamise ja täitmise valdkonnas abieluvararežiime käsitlevates asjades, EL T L 183, 8.7.2016, lk 1–29; nõukogu 24. juuni 2016. aasta määrus (EL) 2016/1104, millega rakendatakse tõhustatud koostööd kohtualluvuse, kohaldatava õiguse ning otsuste tunnustamise ja täitmise valdkonnas registreeritud kooselust tulenevaid varalisi tagajärgi käsitlevates asjades, EL T L 183, 8.7.2016, lk 30–56.

⁷⁹ Määruste kohaselt on liikmesriikidel aega 30 kuud kõigi vajalike meetmete võtmiseks, et rahvusvahelistel paaridel oleks võimalik osa saada määrusest tulenevast kasust.

⁸⁰ COM(2016) 411 final.

⁸¹ 2015. aasta avalikul konsultatsioonil ELi kodakondsuse teemal märkis enamik vastajaid (66 %), et nad kolisid teise ELi liikmesriiki tööga seotud põhjustel. Peaaegu sama suur osa vastajaid (64 %) märkis, et nad kolisid teise ELi liikmesriiki õppimise või vabatahtliku tegevuse eesmärgil.

⁸² 2015. aasta avalik konsultatsioon ELi kodakondsuse teemal.

⁸³ Sama.

olulise keskkonna pedagoogiliste lähenemisviiside arendamiseks kogu Euroopas. Portaali Open Education Europe täiendab seda, keskendades oma sisu ja arutelud digitaal tehnoloogia võimalustele ja materjalidele, et parandada õpetamist ja õppimist. Eesmärk on anda võimalus aruteludeks, õppimiseks, jagamiseks, küsimuste esitamiseks ja inspiratsiooni saamiseks.

Kutsekvalifikatsioonid on veel üks valdkond, kus ajakohastatud eeskirjad suurendavad ELi kodanike võimalusi⁸⁴. Vähemalt 21 % ELi tööjõust (50 miljonit inimest) töötab reguleeritud kutsealal⁸⁵. 2014. aastal laskis üle 20 000 kutsekvalifikatsiooniga inimese tunnustada oma kutsekvalifikatsiooni mõnes muus ELi liikmesriigis. Peale selle on olnud viie kutseala töötajatel⁸⁶ alates 2016. aasta jaanuarist võimalik tegutseda vabamalt oma kutsealal teistes ELi liikmesriikides tänu esimesele kogu ELi hõlmavale elektroonilisele kutsekvalifikatsiooni tunnustamise menetlusele (Euroopa kutsekaart). See kaart lihtsustab kutsekvalifikatsioonide tunnustamise menetlust teistes ELi liikmesriikides.

1.8.2. ELis elamise ja reisimise lihtsustamine

Kui kodanikud, kes on elanud mitmes ELi liikmesriigis, jäävad pensionile ja soovivad teada oma pensioniõigusi või kui töötaja saab palka ja hüvitisi teises ELi liikmesriigis, võib sellega olla seotud mitu asjaomase riigi ja ka teise riigi asutust, mis eeldab koordineerimist, et määrata kindlaks asjaomase isiku suhtes kohaldatavad eeskirjad. Koordineerimise hõlbustamiseks ja pettuste vältimiseks komisjon juba teeb liikmesriikidega koostööd, et võimaldada piiriülestel **sotsiaalkindlustusasutustel** vahetada kõiki andmeid elektrooniliselt⁸⁷.

Pangakonto on kõigile kodanikele hädavajalik, sest võimaldab neil saada palka, pensionit ja hüvitisi ning maksta arveid. Kuid osal kodanikel, näiteks üliõpilastel või lühiajalist tööd tegevatel töötajatel, on keeruline avada pangakontot teises ELi liikmesriigis. Alates 18. septembrist 2016 on kõigil ELi kodanikel õigus avada **pangas põhikonto**⁸⁸ ka juhul, kui nad ei ela selles ELi liikmesriigis, kus pank asub, ja olenemata nende finantsseisundist⁸⁹. Viimastel aastatel saavutatud suurele edule vaatamata on vaja lisajõupingutusi, enne kui selliseid finantsteenuseid nagu kindlustus, hüpoteek ja laen, mis on ELi kodanike igapäevaelus samuti olulised, saab osta ja müüa raskusteta ELi piiride üleselt⁹⁰. Et võimaldada kodanikel saada kasu parematest toodetest ja suuremast valikust, vaatamata vanusele, oskustele ja elukohariigile, esitatakse jaefinantsteenuste tegevuskava.

ELi õigus aitab kodanikel saada arstiabi teises ELi liikmesriigis ja hüvitist sellega seotud kulude eest. Patsientide jaoks tagab liidu õigus suurema tervishoiuteenuste valiku, rohkem teavet ja retseptide lihtsama piiriülese tunnustamise. Kodanike teadlikkus oma õigusest valida

⁸⁴ 20. novembri 2013. aasta direktiiv 2013/55/EL, millega muudetakse direktiivi 2005/36/EÜ kutsekvalifikatsioonide tunnustamise kohta ning määrust (EL) nr 1024/2012 siseturu infosüsteemi kaudu tehtava halduskoostöö kohta, ELT L 354, 28.12.2013, lk 132–170.

⁸⁵ http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/themes/2015/regulated_professions_20151126.pdf

⁸⁶ Üldõed, füsioterapeudid, proviisorid, kinnisvaramaaklerid ja mägiigijad.

⁸⁷ Sotsiaalkindlustusteabe elektroonilise vahetuse projekti raames, mis käsitleb sellist vahetust võimaldava IT-süsteemi arendamist.

⁸⁸ 23. juuli 2014. aasta direktiiv 2014/92/EL maksekontoga seotud tasude võrreldavuse, maksekonto vahetamise ja põhimaksekontole juurdepääsu kohta, ELT L 214, 28.8.2014, lk 214–246.

⁸⁹ Puudega inimesed võivad samuti kogeda raskusi seoses pangandusteenuste kättesaadavusega. Komisjon esitas 2015. aastal Euroopa juurdepääsetavuse akti käsitleva ettepaneku, millega tahetakse parandada toodete ja teenuste kättesaadavust ELis nõuete ühtlustamise abil (COM(2015) 615 final).

⁹⁰ Roheline raamat jaefinantsteenuste kohta (COM(2015) 630 final).

mõne muu ELi liikmesriigi **tervishoiuteenus** on endiselt väike⁹¹. Vähem kui kaks kodanikku kümnest arvab, et nad teavad oma õigusi selles valdkonnas,⁹² seetõttu teeb komisjon liikmesriikide ja nende riiklike kontaktpunktidega tihedat koostööd, et suurendada kodanike teadlikkust õigusest piiriülestele tervishoiuteenustele.

2014. aastal tegid eurooplased 214 miljonit piiriülest reisi teistesse ELi riikidesse. Paljud kodanikud **reisivad** töö pärast või sõidavad ELi liikmesriikide vahel edasi-tagasi. Kogu ELi hõlmav teave mitmeliigiliste liikumisvõimaluste kohta aitaks ELi kodanikel selliseid reise kavandada ja reisida. Praegu on mitut transpordiliiki hõlmava teekonna ettevõtmine Euroopas keeruline ja aeganõudev, eriti kui võrrelda seda autoga reisimisega. Üksest uksest teekonna kavandamine eeldab mitme reisiinfoteenus ühendamist ja reisijad ei suuda alati häiretega tõhusalt toime tulla, kui need tekivad. Teave mitmeliigiliste liikumisvõimaluste kohta annaks reisijatele ideaalis palju erinevaid reisimisvõimalusi ning võimaldaks neil valida näiteks kõige kiirema ja odavama, kõige keskkonnahoidlikuma või piiratud liikumisvõimega isikutele kõige paremini juurdepääsetava teekonna ning taotleda hiline mis korral hüvitist.

ELi kodanikke kaitsevad mitmesugused **reisijaõigused**, olenemata sellest, kas nad reisivad lennuki, rongi, laeva või bussiga, kuid piiratud liikumisvõimega ja/või puudega isikutel on sageli keerulisem reisida. Enamik eurooplasi on seisukohal, et EL peaks aitama tagada juurdepääsetavuse transpordi infrastruktuurile, nagu lennu-, rongi- või bussijaamadele, või seda toetama ja et juurdepääsetavust käsitlev teave peaks olema esitatud näiteks ettevõtete veebisaidil. Komisjoni hinnangus⁹³ rongireisijate õigusi käsitleva kehtiva ELi õiguse kohta toodi esile konkreetsed parandamist vajavad valdkonnad ja jätkuvalt muret valmistavad küsimused seoses õigusaktide koostamise ja nende kohaldamisega. Komisjon kaalub seetõttu võimalusi selle parandamiseks.

2017.–2019. aasta prioriteedid: kodanike jaoks kogu ELis reisimise, elamise ja töötamise lihtsustamine

Komisjon

1. Esitab ettepaneku luua **ühtne digivärv**, mis pakuks kodanikele veebis lihtsat juurdepääsu teabele, abile ja probleemide lahendamise teenustele ning võimaldaks piiriülestes olukordades täita haldusprotseduure veebis, sidudes selleks omavahel asjakohased ELi ja riigi tasandi sisu ja teenused sujuval, kasutajasõbralikul ning kasutajakesksel moel. Peale selle hindab ta bürokraatia vähendamist riigiasutustes, nõudes kodanikelt andmete esitamist vaid korra.
2. Hõlbustab ja edendab veelgi **kogu ELi hõlmavaid mitmeliigilisi liikumisvõimalusi**, et muuta liikumine ELi kodanike jaoks tõhusamaks ja kasutajasõbralikumaks, määrates selle tarvis kindlaks kogu ELi hõlmavaid mitmeliigilisi liikumisvõimalusi käsitlevad teabeteenused ning parandada süsteemide ja teenuste koostalitlusvõimet ja ühilduvust.

⁹¹ COM(2015) 421 final.

⁹² Vaid üks inimene kümnest teab, et loodud on kontaktpunktid, mis annavad patsientidele teavet nende õiguste ning kvaliteedi- ja ohutusküsimuste kohta.

⁹³ COM(2013) 587 final.

5. JULGEOLEKU TUGEVDAMINE JA VÕRDSUSE EDENDAMINE

1.9. Julgeolekuohtudega võitlemine ja kodanike kaitsmine

Euroopa seisab silmitsi keeruliste ja sageli piiriüleste julgeolekuohtudega ning enamik eurooplasi usub, et ohtude kõrvaldamiseks on vaja ühtsemaid ELi tasandi meetmeid⁹⁴. ELi sisene vaba liikumine, mida ELi kodanikud hindavad, nõuab ka meetmete võtmist välispiiride kindlustamiseks ning kuritegevuse vastu võitlemiseks ja selle ennetamiseks. Lisaks on Schengeni ala võimaldanud isikutel ületada sisepiire ilma kontrollideta, mille tulemusel on ELi kodanikud saanud lihtsamini ja tihedamini omavahel suhelda. Kuid julgeoleku säilitamist avatud Euroopas on viimastel aastatel väga tõsiselt proovile pandud.

1.9.1. Julgeolekuohtudega võitlemine õigusruumis ja vastastikusel usaldusel põhinevad inimõigused

Euroopa julgeoleku tegevuskava elluviimine⁹⁵, tulemusliku ja tegeliku ELi julgeolekuliidu loomine⁹⁶ ning ELi välispiiride tõhusam kaitsmine võiksid olla piisav, realistlik ja tõeline vastus kodanike murele julgeoleku pärast, olles samas täielikult kooskõlas Euroopa väärtuste ning põhiõiguste ja -vabadustega.

Euroopa Komisjon on juba astunud samme ja pakub välja uued algatused, et toetada Euroopa julgeolekuraamistiku täiustamist, ajakohastamist ja koostoimimisvõimet (**Euroopa karistusregistrite infosüsteem (ECRIS)**⁹⁷, ELi reisiinfo ja -lubade süsteem (ETIAS)⁹⁸, **ebaseaduslik tulirelvadega kaubitsemine**, Schengeni infosüsteemi (SIS) ajakohastamine, broneeringuinfo). Nende algatuste keskmeks on kodanike julgeolek, mida aitab saavutada Euroopa Liidus valitsev suurem usaldus asjaomaste osaliste vahel, piiriülese operatiivkoostöö kiirendamine riiklike õiguskaitseasutuste vahel, ning kõigil tasanditel parema ja nutikama teabe- ja luureteabe vahetuse ja kasutamise võimaldamine terrorismiohuga võitlemiseks.

2016. aasta detsembris võttis komisjon vastu **dokumentide turvalisust käsitleva tegevuskava**⁹⁹, milles kehtestatakse konkreetsed meetmed reisidokumentide turvalisuse parandamiseks. Üks meetmetest käsitleb liikmesriikide välja antavate **riiklike isikutunnistustega** seotud pettusi ja nende võltsimist ning **elamislubasid** teistes liikmesriikides elavatele ELi kodanikele ja nende pereliikmetele. ELis elavad või reisivad ELi kodanikud ja nende pereliikmed võivad tõepoolest kogeda nende dokumentide kasutamisel raskusi¹⁰⁰. Praegu on kasutusel väga palju erinevaid kaarte ja dokumente, mille turvalisuse tase erineb märkimisväärselt, tuues kodanikele kaasa praktilisi raskusi. Isikutunnistused ja elamisload, mis on turvalisemad ning kergesti äratuntavad, aitaksid kodanikel kasutada oma ELi kodakondsusega seotud õigusi. Riigiasutused, sh piiriasutused, ja ettevõtted (näiteks poed, pangad, kommunaalettevõtted jne) aktsepteeriksid selliseid dokumente palju kergemini. Samas vähendaks see ka pettuse ja võltsimise ohtu. Sellest vaatenurgast hindab komisjon praegu erinevaid poliitilisi võimalusi, sealhulgas turvaelementide võimalikku ühtlustamist, et

⁹⁴ „Arvamused ja ootused, võitlus terrorismi ja radikaliseerumisega“, Euroopa Parlamendi Eurobaromeetri eriuuring eurooplaste kohta aastal 2016 (juuni 2016),

⁹⁵ COM(2015) 185 final.

⁹⁶ „Euroopa julgeoleku tegevuskava elluviimine, et võidelda terrorismi vastu ning liikuda tulemusliku ja tegeliku julgeolekuliidu poole“ (COM(2016) 230 final).

⁹⁷ COM(2016) 7 final.

⁹⁸ COM(2016) 731 final.

⁹⁹ COM(2016) 790 final.

¹⁰⁰ 2013. aasta aruanne ELi kodakondsuse kohta.

kõrvaldada praktilised probleemid, millega kodanikud kokku puutuvad, ja hõlbustada seeläbi kodanike vaba liikumist¹⁰¹.

1.9.2. Euroopa Liidu kodanike kaitsmine välismaal

Kriisid ja konkreetsed hädaolukorrad välismaal võivad seada kodanikud, kes jäävad oma koduriigi ametiasutuste vahetust tegevusulatusest välja, ohtu ning tekitada neile kannatusi. ELis kehtiv õigus konsulaarkaitsele¹⁰² on hindamatu lisatagatis ELi kodanikele, kes vajavad abi sellises väljaspool ELi asuvas riigis, kus nende päritoluriik ei ole esindatud. Tulenevalt komisjoni 2011. aastal tehtud ettepanekust võeti 20. aprillil 2015 vastu direktiiv¹⁰³, et selgitada, millal ja kuidas on ELi kodanikel võimalik saada abi ning kuidas peaksid ELi liikmesriigid kooskõlastama oma tegevust ja tegema koostööd nii omavahel kui ka Euroopa Liiduga, et tagada esindamata ELi kodanike tõhus kaitse. Liikmesriikidel on nende eeskirjade elluviimiseks aega kuni 2018. aasta maini. Komisjon toetab liikmesriike nende jõupingutustes tagada direktiivi täpne ja õigeaegne ülevõtmine. Samal ajal kavatseb komisjon lisada mitme kolmanda riigiga sõlmitud kahepoolsetesse kokkulepetesse nõusolekut käsitlevad sätted või pidada nende lisamise üle läbirääkimisi, et saavutada seeläbi nende riikide nõustumine sellega, et esindatud ELi riigid annavad abi teiste ELi liikmesriikide esindamata kodanikele.

Konsulaarkaitse hõlmab abi sellistel juhtudel nagu vahistamine või kinnipidamine või raske õnnetus või haigus. Väljaspool ELi vajavad ELi kodanikud kõige sagedamini abi siis, kui nende pass on varastatud, kadunud, kahjustada saanud või kui seda ei saa ajutiselt kasutada. Sellisel juhul vajavad nad koju sõitmiseks tagasipöördumistunnistust¹⁰⁴. ELi kehtivad eeskirjad, millega selliste tagasipöördumistunnistuste vorm kehtestati, on pärit aastast 1996¹⁰⁵ ja neid on vaja ajakohastada¹⁰⁶. Mõned liikmesriigid ei kasuta ühist vormi julgeolekukaalutlustel. Komisjon hindab võimalusi ajakohastada **eeskirju, mis käsitlevad esindamata ELi kodanike tagasipöördumistunnistusi**, sealhulgas ELi ühise tagasipöördumistunnistuse vormi turvaelemente, et tagada kodanikele võimalus kasutada tõhusalt õigust konsulaarkaitsele.

ELi kodanikud ja nende kolmandatest riikidest pärit pereliikmed võivad samuti sattuda olukorda, kus nad ei ole esindatud ning vajavad ELis reisides mõne teise ELi liikmesriigi ametiasutuste abi. Need olukorrad ei ole praegu direktiiviga hõlmatud ning seetõttu hindab komisjon **ELis hätta sattunud esindamata ELi kodanike** olukorda ja otsustab, kas nende kaitsmiseks on vaja võtta mingeid meetmeid¹⁰⁷.

¹⁰¹ „Julgeoleku suurendamine liikuvaa maailmas: parem teabevahetus terrorismivastase võitluse valdkonnas ja tugevamad välispiirid“ (COM(2016) 602 final); COM(2016) 790 final.

¹⁰² See on tagatud ELi toimimise lepingu artikli 20 lõike 2 punktiga c ja artikli 23 lõikega 2.

¹⁰³ Nõukogu 20. aprilli 2015. aasta direktiiv (EL) 2015/637, mis käsitleb koordineerimis- ja koostöömeetmeid, millega hõlbustatakse esindamata ELi kodanike konsulaarkaitset kolmandates riikides ning tunnistatakse kehtetuks otsus 95/553/EÜ, EÜT L 106, 24.4.2015, lk 1–13.

¹⁰⁴ Tagasipöördumistunnistuste välja andmine on praktikas kõige levinum abi vorm, mida liikmesriigid esindamata ELi kodanikele annavad (enam kui 60 % kõigist juhtumitest).

¹⁰⁵ Nõukogus 25. juunil 1996. aastal kokku tulnud liikmesriikide valitsuste esindajate otsus, ELT L 168, 6.7.1996, lk 4–11.

¹⁰⁶ Ajakohastamine on vajalik, võttes arvesse ka ELi toimimise lepingu artikli 23 lõiget 2 ja direktiivi 2015/637/EL.

¹⁰⁷ ELi konsulaarkaitse eeskirju (ELi toimimise lepingu artikli 20 lõike 2 punkt c ja artikkel 23 ning direktiiv (EL) 2015/637) kohaldatakse üksnes väljaspool ELi.

1.10. Kõigi kodanike kaitsmine ning võrdsuse ja mittediskrimineerimise edendamine

1.10.1. Ohvrite ja tunnistajate kaitsmine ja toetamine

Igal aastal satub ELis kuritegevuse ohvriks miljoneid inimesi. ELis on kehtestatud õigusaktid tagamaks, et kõigil kõikvõimalike kuritegude ohvritel on põhiõigused olenemata sellest, kus ELis kuritegu toime pannakse või kriminaalmenetlus läbi viiakse. ELi kodanikel on nüüd ka **parem juurdepääs õigusemõistmisele**, sest parlament ja nõukogu on vastu võtnud õigusaktid, mis käsitlevad süütuse presumptsiooni, lastekaitsemeetmeid ja õigusabi kriminaalmenetluses. Komisjon jätkab olukorra jälgimist, et tagada ELi eeskirjade, eeskätt 2012. aasta kuriteoohvrite õiguste direktiivi¹⁰⁸ ja 2011. aasta inimkaubandusevastase direktiivi¹⁰⁹ nõuetekohane elluviimine, et ohvrid saaksid praktikas täielikult oma õiguste tugineda.

Eeskätt seoses naistevastase vägivallaga on peaaegu kõik eurooplased (96 %) seisukohal, et naistevastane perevägivald on lubamatu¹¹⁰, kuid siiski laialt levinud. Komisjon võtab järgmisel aastal konkreetse suunitlusega meetmed, et edendada endale võetud ülesannet kaotada igasugune naiste- ja tüdrukutevastane vägivald ning vähendada soolist ebavõrdsust¹¹¹. Komisjon kavatses koondada kõikjal ELis tehtavad jõupingutused ja kaasata kõik sidusrühmad – liikmesriigid, asjakohased spetsialistid ja vabaühendused –, et võidelda koos naistevastase vägivalla vastu. Lisaks tegutseb komisjon edasi selle nimel, et Euroopa Liit ühineks Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsiooniga (Istanbuli konventsioon).

1.10.2. Võrdsuse ja mittediskrimineerimise edendamine

Kuigi diskrimineerimist on püütud kaotada, on pärast 2012. aastat kasvanud nende eurooplaste arv, kes ütlevad, et on kogenud mingil kujul diskrimineerimist või ahistamist¹¹². Et täita lüngad kaitsel diskrimineerimise eest, sealhulgas vanuse, usutunnistuse või veendumuste, puude või seksuaalse sättumuse alusel, ja tagada võrdsed võrdõiguslikkuse tingimused terves liidus, on ülioluline viia lõpule kavandatava horisontaalse diskrimineerimisvastase direktiivi üle peetavad läbirääkimised¹¹³.

Tänu kõigil tasanditel tehtavale tööle on ELi **soolise võrdõiguslikkuse** poliitika aidanud muuta paljude Euroopa kodanike elu paremaks¹¹⁴. Sellegipoolest on mõnes valdkonnas, nt töötasu vallas, endiselt arenguruumi. Strateegiline soolise võrdõiguslikkuse tagamise kava aastateks 2016–2019, mis võeti vastu 2015. aasta detsembris, annab põhjaliku ülevaate kõigi jõupingutustest suurendada meeste ja naiste võrdõiguslikkust¹¹⁵. Komisjon pöörab soolise

¹⁰⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. oktoobri 2012. aasta direktiiv 2012/29/EL, millega kehtestatakse kuriteoohvrite õiguste ning neile pakutava toe ja kaitse miinimumnõuded ning asendatakse nõukogu raamotsus 2001/220/JSK, ELT L 315, 14.11.2012, lk 57–73.

¹⁰⁹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 5. aprilli 2011. aasta direktiiv 2011/36/EL, milles käsitletakse inimkaubanduse tõkestamist ja sellevastast võitlust ning inimkaubanduse ohvrite kaitset ja millega asendatakse nõukogu raamotsus 2002/629/JSK, ELT L 101, 15.4.2011, lk 1–11.

¹¹⁰ Eurobaromeetri eriuuring nr 449 „Sooline vägivald“, november 2016.

¹¹¹ http://europa.eu/rapid/press-release_STATEMENT-16-3945_en.htm

¹¹² Eurobaromeetri eriuuring nr 437 „Diskrimineerimine Euroopa Liidus 2015. aastal“, oktoober 2015.

¹¹³ COM(2008) 426 final.

¹¹⁴ Eurooplastel on selles küsimuses väga kindel seisukoht. 76 % eurooplastest on seisukohal, et soolise ebavõrdsusega võitlemine peaks olema prioriteet, Eurobaromeetri eriuuring nr 428 „Sooline võrdõiguslikkus“, märts 2015.

¹¹⁵ SWD(2015) 278 final.

ebavõrdsusega tegelemise vajadusele suurt tähelepanu ka igal aastal Euroopa poolaastal¹¹⁶. ELi vahenditel on oluline kaal. Ajavahemikus 2014–2020 kulutatakse soolist võrdsuslikkust edendavatele meetmetele hinnanguliselt ligikaudu 5,85 miljardit eurot.

Komisjon võttis endale oma 2017. aasta tööprogrammis kohustuse¹¹⁷ visandada ettepanek sotsiaalõiguste samba jaoks ja esitada sellega seotud algatused, sh algatus tegeleda töö- ja eraelu tasakaaluga seotud probleemidega, millega puutuvad kokku töötavad pered¹¹⁸.

Võrdsuse ja mittediskrimineerimise edendamine lesbide, geide, biseksuaalide, trans- ja intersooliste inimeste (LGBTI) puhul on veel üks valdkond, milles komisjon on lubanud meetmeid võtta¹¹⁹. LGBTI-inimeste võrdsuslikkuse edendamiseks on komisjon esitanud loetelu aastatel 2016–2019 elluviidavatest meetmetest kõigis LGBTI-inimeste jaoks olulistes poliitikavaldkondades: diskrimineerimiskeeld, haridus, tööhõive, tervis, varjupaik, vihakõne/vihakuritegu, laienemine ja välispoliitika.

Euroopa Komisjon uuendab ka oma üleskutset pühenduda **romade** majandusliku ja sotsiaalse **lõimumise** tõhustamisele ELis. Komisjon rõhutab strateegia „Euroopa 2020“ dialoogi raames¹²⁰, et tuleb jätkata jõupingutusi romade kaasatuse saavutamiseks ning et Euroopa institutsioonidel ja kõigil liikmesriikidel on ühine vastutus selle eesmärgi saavutamisel¹²¹.

Enamik eurooplasi peab diskrimineerimiseks ka seda, kui puudega inimestel ja eakamatel inimestel on juurdepääs kaupadele ja teenustele piiratud või puudub üldse¹²². Maailmas, mis muutub iga päevaga üha digitaalsemaks¹²³, on vastavalt 2020. aasta digitaalsele tegevuskavale ja digitaalse ühtse turu strateegiale komisjoni peamine eesmärk edendada **ühenduvust** kõigi ELi kodanike jaoks. On oluline, et kodanikele pakutavate veebiteenustega kaasneksid vaikimisi turvaabinõud haavatavas olukorras olevatele ELi kodanikele¹²⁴.

2017.–2019. aasta prioriteedid: julgeoleku tugevdamine ja võrdsuse edendamine

¹¹⁶ Hiljuti vastuvõetud iga-aastases majanduskasvu analüüsis pannakse suurt rõhku soolisele tööhõivele ja töötasu lõhele ning neid teemasid kajastati põhjalikult ka käesoleva aasta Euroopa poolaasta riigiaruannetes ja riigipõhistes soovitusetes.

¹¹⁷ COM(2016) 710 final.

¹¹⁸ Lapsevanemaks olemise mõju tööhõivele on naiste puhul jätkuvalt märksa tuntavam kui meeste puhul ning paljud naised, eeskätt emad, töötavad ametikohal, mis jääb allapoole nende oskuste taset, või ei tööta üldse. Eurostati statistika kohaselt oli naiste aktiivsuse määr 2014. aastal 63,5 %, st 11,5 % madalam kui strateegias „Euroopa 2020“ naiste ja meeste puhul püstitatud kogutööhõive eesmärk 75 %.

¹¹⁹ Näitajad, mis viitavad selle rühma mitteaktsepteerimisele ühiskonnas, on murettekitavad (olukorras, kus kõrgeimal valitud poliitilisel ametikohal olev isik on lesbi, gei või biseksuaal, tunneks end vabalt 65 % vastajatest (54 % tunneks end mugavalt, 11 % suhtuks sellesse ükskõikselt); 21 % ütles, et tunneks end ebamugavalt), http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/thematic_factsheet_lgbt_en.pdf

¹²⁰ http://ec.europa.eu/europe2020/index_et.htm

¹²¹ Komisjoni 2016. aasta teatises, milles hinnatakse romasid käsitlevate riiklike integratsioonistrateegiatega ELi raamistiku ja romade tõhusaks integratsiooniks liikmesriikides võetavaid meetmeid käsitleva nõukogu soovitusel rakendamist, on sätestatud komisjoni esmatähtsad ülesanded selles valdkonnas, mille hulka kuulub ülesanne võtta meetmeid, et tagada diskrimineerimisvastaste õigusaktide täielik jõustamine, toetada liikmesriikide jõupingutusi romade integreerimise valdkonnas ning edendada kõigi sidusrühmade osalemist ja dialoogi Euroopa tasandil.

¹²² Eurobaromeetri eriuuring „Diskrimineerimine Euroopa Liidus 2012. aastal“.

¹²³ <http://ec.europa.eu/digital-agenda/en/news/eu-egovernment-report-2015-shows-online-public-services-europe-are-smart-could-be-smarter>

¹²⁴ Future-proofing e-Government for a Digital Single Market, final insight report (digitaalse ühtse turu e-valitsuse tuleviku tagamine, lõplik võrdlev analüüs), juuni 2015, lk 65. Avalik-õiguslike asutuste veebisaitide ja mobiilirakenduste ligipääsetavuse kohta vt ka <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/web-accessibility>.

Komisjon

1. Lõpetab 2017. aasta esimeses kvartalis uuringu ELi poliitikavariantide kohta suurendada mõnes teises liikmesriigis elavate ELi kodanike ja nende kolmandatest riikidest pärit pereliikmete **isikutunnistuste ja elamislubade** turvalisust¹²⁵. Komisjon hindab edasisi meetmeid, võimalusi ja nende mõju, pidades silmas võimalikku seadusandlikku algatust, 2017. aasta lõpuks.
2. Hindab 2017. aastal, kuidas ajakohastada eeskirju, mis käsitlevad **esindamata ELi kodanike tagasipöördumistunnistusi**, sealhulgas ühise ELi vormi turvaelemente, et tagada kodanikele võimalus kasutada tõhusalt õigust konsulaarkaitsele.
3. Korraldab 2017. aastal **naistevastase vägivalla vastase kampaania** ja toetab aktiivselt Euroopa Liidu liitumist **Istanbuli konventsiooniga** koos liikmesriikidega ning esitab ettepanekud selleks, et lahendada töötavate perekondade **töö- ja eraelu tasakaaluga** seotud probleemid.
4. Astub samme, et parandada kogu ELis **LGBTI-inimeste** aktsepteerimist ühiskonnas, võttes hulga meetmeid LGBTI-inimeste võrdõiguslikkuse edendamiseks, ja aktiivselt toetab kavandatava horisontaalse **diskrimineerimisvastase direktiivi** teemaliste läbirääkimiste lõpuleviimist¹²⁶.

6. KOKKUVÕTE

Komisjon on tuginenud käesoleva aruande koostamisel Euroopa kodanike kogemustele ja seisukohtadele, mille kohta saadi teavet aruannet kujundada aidanud ulatuslike konsultatsioonide raames, ning on kuulanud ära, millised on kodanike vajadused ja probleemid, millega kodanikud puutuvad kokku igapäevaelus, kasutades enda kui ELi kodaniku õigusi. Komisjon on töötanud selle põhjal välja oma 2017.–2019. aasta prioriteedid, et tagada ka edaspidi kodanikele võimalus kasutada oma ELi õigusi ja saada osa ELi pakutavatest praktilistest hüvedest.

Liidu kodanike teadlikkus ja demokraatlik osalus on väga oluline, eriti järgmiste Euroopa Parlamendi valimiste eel. Komisjon usub, et liidu demokraatliku elu süvendamiseks tuleb astuda edasisi samme.

Komisjon jätkab oma ELi kodakondsuse alases töös keskendumist põhivaldkondadele, mis mõjutavad kõige otsesemalt Euroopa kodanike heaolu:

- kodanike volituste suurendamine kodanike teavitamise, nõustamise ja demokraatliku osaluse kaudu;
- kodanike kaitsmine, tagades kodanike võrdse kohtlemise ELis ja pakkudes neile otsest tuge; ning
- kodanike igapäevaelu lihtsustamine, võimaldades kodanikele veebis lihtsa juurdepääsu teabele, abile, probleemide lahendamise teenustele ja veebipõhiste menetlustele, vähendades bürokraatiat, kaitstes neid kui tarbijaid, töötajaid ja üliõpilasi ning kõrvaldades muud tõkked, mis ei lase neil kasutada oma õigusi.

¹²⁵ COM(2016) 790 final.

¹²⁶ Vt president Junckeri poliitilised suunised.

Selle tegevuskava koostamine ja esitamine ei ole üksnes komisjoni töö, vaid liidu kui terviku ühine jõupingutus.

Komisjon on täielikult pühendunud sellele, et muuta ELi kodakondsus kohapeal reaalsuseks, ning ta teeb selle saavutamiseks koostööd teiste ELi institutsioonide, liikmesriikide, kohalike ja piirkondlike ametiasutuste ja kodanikuühiskonnaga ning, mis kõige olulisem, kodanike endiga.

LISA

2013. aastal ELi kodakondsuse kohta koostatud aruande järelmeetmed – edusammud kaheteistkümne meetme elluviimisel

Oma 2013. aasta aruandes ELi kodakondsuse kohta esitas komisjon kaksteist meetet, et parandada ELi kodanike elu ja kõrvaldada veelgi tõkkeid, mis ei lase kodanikel kasutada oma ELi õigusi. Käesolevas lisas on esitatud põhimeetmed, mille komisjon on võtnud oma 2013. aastal võetud ülesannete täitmiseks.

1. meede. Vaadata läbi sotsiaalkindlustuse koordineerimise määrus, et muuta kodanikele töö otsimine mõnes teises ELi riigis lihtsamaks.

Sotsiaalkindlustuse koordineerimist käsitlevad ELi eeskirjad kaitsevad kodanike sotsiaalkindlustusõigusi, kui kodanikud kolivad teise liikmesriiki. Näites tagatakse nende eeskirjadega, et isik saab olla kindlustatud korraga vaid ühes riigis, et tema kindlustusperioode on võimalik liita teise riigi kindlustusperioodidega ja et kindlustushüvitisi saab välja maksta teises ELi riigis.

Pärast avalikkuse seisukohtade saamist kahe konsultatsiooni raames (mis toimusid 2012. aasta detsembrist 2013. aasta märtsini ja 2015. aasta juulist oktoobrini) tegi komisjon 13. detsembril 2016 ettepaneku vaadata läbi sotsiaalkindlustuse koordineerimist käsitlevad määrused¹²⁷, kandmaks hoolt selle eest, et sealsed eeskirjad on jätkuvalt otstarbekohased, selged ja õiglased ning et need aitavad luua sügavama, paremini toimiva ja õiglasema Euroopa tööturu. Kõnealune läbivaatamine võimaldab liikmesriikidel paremini ennetada pettust või kuritarvitamist ja selle vastu võidelda, seistes samal ajal hea selle eest, et ei takistataks töötajate vaba liikumist. Seda tehes hõlbustatakse algatusega kodanike vaba liikumise õiguse kasutamist, tagades, et sotsiaalkindlustuse koordineerimine on tõhus ja tulemuslik.

Läbivaatamise käigus ajakohastatakse koordineerimiseeskirju, mis käsitlevad töötushüvitisi, pikaajalist hooldust, majanduslikult mitteaktiivsete kodanike juurdepääsu sotsiaalhüvitistele ja töötajate lähetamist. Ettepaneku kohaselt võivad töötajad kanda oma töötushüvitised üle teise liikmesriiki vähemalt kuueks kuuks senise kolme kuu asemel. See annab neile parema võimaluse leida tööd ning aitab lahendada kogu ELi hõlmava tööpuuduse ja oskuste mittevastavuse probleemi. Seda uut eeskirja kohaldatakse koos tugevdatud koostöömehhanismiga, millega toetatakse töötajaid töö otsimisel, parandades niiviisi nende tööturule taasliitumise väljavaadet.

2. meede. Aidata noortel ELi kodanikel arendada oma oskusi ja siseneda tööturule, töötades välja praktika kvaliteediraamistik.

¹²⁷ 29. aprilli 2004. aasta määrus (EÜ) nr 883/2004 sotsiaalkindlustussüsteemide kooskõlastamise kohta, ELT L 166, 30.4.2004, lk 1–123; ja 16. septembri 2009. aasta määrus (EÜ) nr 987/2009, milles sätestatakse määruse (EÜ) nr 883/2004 (sotsiaalkindlustussüsteemide koordineerimise kohta) rakendamise kord, ELT L 284, 31.10.2009, lk 1–42; COM (2016)815 final.

Nõukogu võttis 2014. aasta märtsis komisjoni ettepaneku põhjal vastu ettepaneku praktika kvaliteediraamistiku kohta¹²⁸, et praktikantidel oleks võimalik saada kvaliteetseid töökogemusi turvalistes ja õiglastes tingimustes ning suurendada oma väljavaateid leida kvaliteetne töökoht. Komisjon konsulteeris paljude sidusrühmadega, sealhulgas väikeettevõtjatega, kandmaks hoolt selle eest, et raamistik ei oleks ei liiga ettekirjutuslik ega ülearu koormav. Raamistik suurendab praktikatingimuste läbipaistvust, näiteks nõudes, et praktika aluseks peab olema kirjalik praktikaleping. Komisjon jälgib raamistiku ülevõtmist kõikides liikmesriikides.

Peale selle võttis komisjon kasutusele veebisaidi „Sinu esimene EURESe töökoht“, et toetada oma oskusi arendavaid ja tööturule sisenevaid noori ELi kodanikke. Kasutuselevõtu algetapis on veebisaidi eesmärk parandada 5 000 inimese piiriülest liikuvust¹²⁹. Veebisait aitab Euroopa Majanduspiirkonnast pärit 18–35aastastel noortel leida mõnes teises riigis töö, praktikavõimaluse või õpipoisikoha. Samuti võimaldab see tööandjatel leida teisest ELi riigist sobivaid kandidaate oma raskesti täidetavatele ametikohtadele.

3. meede. Töötada lahenduste kallal, et kõrvaldada takistused, millega seisavad seoses liikmesriikide välja antavate isikut tõendavate dokumentide ja elamislubadega silmitsi ELi kodanikud ja nende pereliikmed, kes elavad mõnes teises ELi riigis kui oma koduriigis.

Komisjon algatas 2015. aasta lõpus ulatusliku uuringu isikutunnistuste ja elamislubade kohta, mida liikmesriigid annavad välja oma kodanikele, liikuvatele ELi kodanikele ja nende liikmesriigi territooriumil elavatele pereliikmetele¹³⁰.

8. detsembril 2016 võttis komisjon vastu dokumentide turvalisust käsitleva tegevuskava¹³¹, milles on kehtestatud konkreetseid meetmeid, et muuta turvalisemaks reisidokumentid, sealhulgas liikmesriikide välja antud riiklikud isikutunnistused ning teises liikmesriigis elavate ELi kodanike ja nende pereliikmete elamisload.

4. meede. Edendada parimaid piiriülestes olukordades rakendatavaid maksutavasid ja tagada ELi õiguse nõuetekohane kohaldamine, millega aidatakse üle piiride liikuvatel või piiriüleselt tegutsevatel Euroopa kodanikel toime tulla eri maksueeskirjadega.

Et teha kindlaks, milliste võimalike maksuprobleemidega ELi kodanikud üle piiride liikumisel või piiriüleselt tegutsemisel kokku puutuvad, algatas komisjon uuringud, et vaadelda liikmesriikide praeguseid piiriüleseid haldustavasid¹³² ning selgitada välja, kas ja kui suures ulatuses puutuvad piiriüleselt tegutsevad maksumaksjad kokku suuremate maksunõuete täitmise kuludega kui maksumaksjad, kes tegutsevad ühe liikmesriigi piires¹³³. Lisaks

¹²⁸ Nõukogu 10. märtsi 2014. aasta soovitus praktika kvaliteediraamistiku kohta, ELT C 88, 27.3.2014, lk 1–4.

¹²⁹ <http://euxtra.com/en/2012/05/22/your-first-eures-job/>

¹³⁰ Study to support the preparation of an impact assessment on EU policy initiatives on residence and identity documents to facilitate the exercise of the right to free movement (Uuring, millega toetatakse ELi poliitikaalgatuste mõjuhindamist ettevalmistamist seoses elamislubade ja isikut tõendavate dokumentidega, et hõlbustada vaba liikumise õigust).

¹³¹ COM(2016) 790 final.

¹³² http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/common/publications/studies/study_cross_border_tx_obstacles_final_report.pdf

¹³³ http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/common/publications/studies/study_compliance_costs_final_report.pdf

moodustas komisjon erasektori ekspertide rühma, et uurida isiklike maksukohustustega ja pärandimaksuga seotud piiriüleseid probleeme ning teha kindlaks võimalikud lahendused. Kõnealune rühm avaldas oma järeldused kahes aruandes¹³⁴. Peamiste probleemidena piiriülestes olukordades toodi välja topeltmaksustamine, kahe või enama maksuasutusega suhtlemise halduskeerukus, raskused asjaomastelt maksuasutustelt piisava teabe saamisel ja diskrimineerimine. Komisjon saab võtta ja võtab ka edaspidi õiguslikke meetmeid, et lahendada maksualase diskrimineerimisega seotud probleemid. Ta propageerib pragmaatilisi viise nende probleemide lahendamiseks, sealhulgas siseturul esinevate probleemide lahendamiseks mõeldud olemasolevate vahendite, nagu SOLVIT, abil, kutsudes üles rakendama laialdasemalt parimaid piiriüleseid maksutavasid ning toetades paremat koostööd maksuametite ja maksumaksjate vahel, eelkõige selle tagamiseks, et maksumaksjatel on piisavalt teavet oma õiguste ja kohustuste kohta.

5. meede. Luua sõidukiteabeplatvorm, et hõlbustada tehnöülevaatuse tõendite tunnustamist, muutes sellega autoga reisimise teistesse ELi riikidesse kodanike jaoks lihtsamaks ja ohutumaks.

3. aprillil 2014 jõustus direktiiv 2014/45/EL, milles käsitletakse mootorsõidukite ja nende haagiste korralist tehnöülevaatust¹³⁵. Tehnöülevaatuse paketi raames võeti vastu veel kaks direktiivi: direktiiv 2014/46/EL sõidukite registreerimisdokumentide kohta, mille alusel tuleb andmeid registreeritud sõidukite kohta hoida elektroonilises registris ja mille kohaselt sõiduki liikluses kasutamise luba peatatakse, kui sõiduk on vahetult liiklusohtlik, ning direktiiv 2014/47/EL ärilisel otstarbel kasutatavate sõidukite tehnokontrolli kohta, millega luuakse käitajate riskiprofiilid, reguleeritakse paremini tehnokontrolle (sh välistatakse mis tahes diskrimineerimine juhi kodakondsuse või sõiduki registreerimise riigi alusel) ja kehtestatakse veose kinnitamise kontrollid.

6. meede. Muuta puudega inimeste liikumine ELis lihtsamaks, toetades 2014. aastal vastastikku tunnustatava ELi puudetunnistuse väljatöötamist, et tagada puudega inimestele ELis võrdne juurdepääs teatud erihüvedele (peamiselt transpordi-, turismi-, kultuuri ja vaba aja valdkonnas).

Puudega inimeste tööhõive määr on madal (praegu umbes 48 %) ja kolmandikku neist ähvardab vaesus. Lisaks puutuvad puudega inimesed teise ELi riiki reisides kokku praktiliste probleemidega, sest võib näiteks juhtuda, et nende puudega isiku kaarti või staatust ei tunnustata. Seepärast võttis komisjon käsile ELi puudega isiku kaardi projekti, et toetada puudega isiku staatuse vastastikust tunnustamist. Euroopa puudevaldkonna ekspertide akadeemiline võrgustik näitas 2010. aasta teemakohase uuringuga, kui erinevad on hüvitised, mida liikmesriigid erinevate hüvitise saamise kriteeriumide alusel annavad.

Projekti algetapis tegi komisjon liikmesriikidele kättesaadavaks 1,5 miljonit eurot ja korraldas 2015. aastal projektikonkursi, et hõlbustada vastastikku tunnustatava ELi puudega isiku

¹³⁴ http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/individuals/expert_group/index_en.htm

¹³⁵ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 3. aprilli 2014. aasta direktiiv 2014/45/EL, milles käsitletakse mootorsõidukite ja nende haagiste korralist tehnöülevaatust ja millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2009/40/EÜ, ELT L 127, 29.4.2014, lk 51–128.

kaardi loomist ja muid hüvesid¹³⁶. Samuti annab komisjon rahalist toetust viieteistkümnele osalevale liikmesriigile ja on algatanud erinevaid kõnealuse kaardi loomise etappe. Projekti esitas ja välja valiti kaheksa riiki: Belgia, Eesti, Itaalia, Küpros, Malta, Rumeenia, Sloveenia ja Soome. Projektide elluviimine algas 2016. aasta veebruaris ja kestab 18 kuud.

Ühtse kujundusega ELi puudega isiku kaart tagab võrdse juurdepääsu teatavatele erihüvitistele, peamiselt kultuuri, vaba aja, spordi ja transpordi valdkonnas. Süsteemis vabatahtlikult osalevad ELi riigid tunnustavad kõnealust kaarti vastastikku. Kaart ei muuda liikmesriikide hüvitise saamise kriteeriume ega eeskirju. Liikmesriikidele jääb õigus otsustada selle üle, kes on riigis kohaldatava puude määratluse alusel kõlblik kaarti saama, ja määrata kindlaks kaardi väljaandmise kord.

7. meede. Esitada õigusaktide pakett, et veelgi tugevdada kahtlustatavate või süüdistatavate kodanike menetlusõigusi kriminaalmenetluses, võttes arvesse laste ja haavatavate kodanike erilist olukorda.

Komisjon võttis 27. novembril 2013 vastu viiest meetmest koosneva paketi, et veelgi tugevdada kodanike menetlusõigusi kriminaalmenetluses. Komisjoni ette pandud kolm direktiivi võeti vastu 2016. aastal:

- direktiivis süütuse presumptsiooni kohta on sätestatud selle põhimõtte puhul kehtivad ühised nõuded ja õigus viibida kohtulikult arutelul¹³⁷;
- direktiiviga, mis käsitleb laste spetsiaalseid menetluslikke tagatise kriminaalmenetluses, täiustatakse märkimisväärselt Euroopa norme, mida kohaldatakse õigusemõistmisel alaealiste üle¹³⁸;
- direktiiviga tasuta õigusabi kohta tagatakse, et õigus kaitsjale on tõhus õigus ka neile, kes ei saa endale kaitsjat lubada, eelkõige menetluse varajastes etappides, mil kahtlustatavat küsitseb politsei¹³⁹.

Liikmesriigid tegelevad nende direktiivide rakendamisega.

Komisjon võttis vastu ka kaks soovitus, mis käsitlevad haavatavate kahtlustatavate suhtes kriminaalmenetluses kohaldatavaid eritagatise (2013/C 738/02) ja kriminaalmenetluses antavat tasuta õigusabi (2013/C 378/03).

8. meede. Vaadata läbi Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlus, et hõlbustada teisest ELi riigist sooritatud ostudega seotud vaidluste lahendamist.

¹³⁶ VP/2015/012, Call for proposals to support national projects on a mutually recognised European Disability Card and associated benefits, <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=629>

¹³⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 9. märtsi 2016. aasta direktiiv (EL) 2016/343, millega tugevdatakse süütuse presumptsiooni teatavaid aspekte ja õigust viibida kriminaalmenetluses kohtulikult arutelul, ELT L 65, 11.3.2016, lk 1–11, mis jõustus 31. märtsil 2016.

¹³⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. mai 2016. aasta direktiiv (EL) 2016/800, mis käsitleb kriminaalmenetluses kahtlustatavate või süüdistatavate laste menetluslikke tagatise, ELT L 132, 21.5.2016, lk 1–20, mis jõustus 10. juunil 2016.

¹³⁹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. oktoobri 2016. aasta direktiiv (EL) 2016/1919, milles käsitletakse tasuta õigusabi andmist kahtlustatavatele ja süüdistatavatele kriminaalmenetluses ning isikutele, kelle üleandmist taotletakse Euroopa vahistamismäärusega seotud menetluses, ELT L 297, 4.11.2016, lk 1–8, mis jõustus 24. novembril 2016.

2013. aasta novembris tegi komisjon ettepaneku täiustada Euroopa väiksemate kohtuvaidluste menetlust, et paremini kaitsta ja teavitada ELi kodanikke, kes kogevad interneti teel oste sooritades endiselt probleeme¹⁴⁰.

Uue määrusega¹⁴¹, mis võeti vastu 2015. aasta lõpus ja mis jõustub 2017. aasta juulis, laiendatakse Euroopa väiksemate nõuete menetluse kohaldamisala kuni 5 000 euro suurustele nõuetele. See ja muud muudatused teevad Euroopa väiksemate nõuete menetlusest kiirema ja odavama tarbijate õiguste jõustamise ja piiriüleste võlgade sissenõudmise vahendi.

9. meede. Töötada välja mudel põhinõuete kuvamiseks internetis, et muuta digitaalseid tooteid käsitlev teave selgemaks ja hõlpsasti võrreldavaks, ning käivitada tarbijaõiguste valdkonnas spetsiaalne kogu ELi hõlmav teadlikkuse suurendamise kampaania.

Oma tarbijaõiguste alase teadlikkuse suurendamise kampaania¹⁴² kaudu teavitas komisjon kodanikke nende ELi tarbijaõigusest tulenevatest õigustest ja sellest, kust nad võivad saada küsimuste või probleemide korral rohkem teavet, nõu või abi (portaal „Teie Euroopa“¹⁴³, Euroopa tarbijakeskuste võrgustik jne). 2014. aasta kevadest kuni 2016. aasta märtsini kestnud kampaania eesmärk oli suurendada tarbijate üldisi teadmisi nende ELi-üleste tarbijaõiguste kohta. Keskenduti eeskätt tarbijaõiguste direktiivile¹⁴⁴, ebaausate kaubandustavade direktiivile¹⁴⁵, ebaõiglaste lepingutingimuste direktiivile¹⁴⁶ ning tarbekaupade müüki ja nendega seotud garantiisid käsitlevale direktiivile¹⁴⁷.

10. meede. Võtta meetmeid tagamaks, et kohalikele omavalitsustele antakse vahendid, mis aitavad neil täielikult mõista ELi kodanike õigust vabalt liikuda.

Komisjon on käiku laskmas ELi vaba liikumise õiguse teemalist e-õppe vahendit. See vahend, mis on välja töötatud koostöös liikmesriikidega, tehakse kättesaadavaks kõikides ELi keeltes. See aitab teeninduspunktidel, kellel on ELi kodanike vaba liikumise õiguse jõustamisel keskne roll, eriti kohalikel omavalitsustel, paremini mõista ELi kodanike vaba liikumise õigusega kaasnevaid õigusi ja kohustusi ning parandab seega ELi eeskirjade praktilist kohaldamist. Selle parema kohaldamisega peaksid vähenema probleemid, millega puutuvad seoses elamisõigusega, sotsiaalahüvitistega, diskrimineerimisega, juurdepääsuga haridusele jms kokku ELi kodanikud ja nende pered, kui nad lähevad elama mõnda teise ELi riiki.

Kohalikud omavalitsused saavad omandada ja kontrollida oma teadmisi ELi vaba liikumise alases õiguses sätestatud õiguste ja menetluste, sealhulgas direktiivi 2004/38/EÜ kohta.

¹⁴⁰ 2012. aastal ELi kodakondsuse küsimuses toimunud avaliku konsultatsiooni andmeil puutub interneti teel ostude sooritamisel probleemidega kokku iga neljas vastaja.

¹⁴¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. detsembri 2015. aasta määrus (EL) 2015/2421, millega muudetakse määrust (EÜ) nr 861/2007, millega luuakse Euroopa väiksemate nõuete menetlus, ning määrust (EÜ) nr 1896/2006, millega luuakse Euroopa maksekäsmenetlus, ELT L 341, 24.12.2015, lk 1–13.

¹⁴² http://ec.europa.eu/justice/newsroom/consumer-marketing/events/140317_en.htm

¹⁴³ http://europa.eu/youreurope/citizens/consumers/index_et.htm

¹⁴⁴ 25. oktoobri 2011. aasta direktiiv 2011/83/EL tarbija õiguste kohta, ELT L 304, 22.11.2011, lk 64–88.

¹⁴⁵ 11. mai 2005. aasta direktiiv 2005/29/EL, mis käsitleb ettevõtja ja tarbija vaheliste tehingutega seotud ebaausaid kaubandustavasid siseturul, ELT L 149, 11.6.2005, lk 22–35.

¹⁴⁶ 5. aprilli 1993. aasta direktiiv 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes, EÜT L 95, 21.4.1993, lk 29–34.

¹⁴⁷ 25. mai 1999. aasta direktiiv 99/44/EÜ tarbekaupade müügi ja nendega seotud garantiide teatavate aspektide kohta, EÜT L 171, 7.7.1999, lk 12–16.

Liikmesriigid saavad lisada eeskirjade riigisisest ülevõtmist ja rakendamist käsitlevat teavet, mida nad peavad oluliseks.

11. meede. Muuta kodanike jaoks selgemaks ja lihtsamaks selle väljaselgitamine, kelle poole oma õiguste jaluleseadmiseks pöörduda, esitades kesksel Europa veebisaidil selle kohta kasutajasõbralikud suunised.

Komisjon võttis oma kesksel Europa veebisaidil kasutusele veebipõhise vahendi¹⁴⁸, mis juhib kodanikud kõige asjakohasema teenistuse juurde, mis aitab neil lahendada nende probleemi. See võib toimuda kas ELi tasandil (ELi abiteenistused või institutsioonid) või riigi või kohalikul tasandil¹⁴⁹.

See uus vahend on nüüd valmis, et vastata kodanike konkreetsetele vajadustele ja küsimustele. Näiteks võivad kodanikud saada juhiseid selle kohta, kuidas panna teise ELi riigi asutus austama nende ELi õigusi, sotsiaalkindlustusõigusi (sh perehüvitised, kiireloomuline arstiabi, pensionid) ja elamisõigusi, ent ka kutsekvalifikatsiooni tunnustamise, sõiduki registreerimise ja juhilubade vahetamise kohta. Samuti on kodanikel võimalik saada teavet selle kohta, millised on nende tarbijaõigused¹⁵⁰, kust saada abi kokkupuutumisel diskrimineerimisega ning kuidas esitada kaebus seoses ELi asutuse poolse ebaõiglase kohtlemisega, teatada riigiasutuste poolsest ELi õiguse rikkumisest või saada konsulaarkaitset väljaspool ELi asuvas riigis, kus nende enda riigil ei ole diplomaatilist esindust¹⁵¹. 2015. aastal oli veebisaidil 11 079 külastajat, mis tähendas võrreldes eelneva aastaga 86,6 % suurust kasvu.

Komisjon juba pakub mitmes keeles kasutajakeskset teavet ELi kodanike õiguste kohta¹⁵² ning ta püüab teha teabe oma veebisaitidel kergemini ülesleitavaks ja aidata kodanikel komisjoni tegevust paremini mõista. Praegu rakendab komisjon digitaalse ümberkujundamise programmi¹⁵³, millega püütakse esitada oluline teave kasutajakesksel viisil.

12. meede (esimene taane). Suurendada ELi kodanike teadlikkust oma ELi kodakondsusega kaasnevatest õigustest ja eelkõige oma valimisõigustest, avaldades 2014. aasta mais Euroopa päeval käsiraamatu, milles tutvustatakse neid ELi õigusi selges ja lihtsas keeles.

¹⁴⁸ http://ec.europa.eu/your-rights/help/individuals/index_et.htm

¹⁴⁹ Üks kodanike võimalus probleeme lahendada on kasutada tõhusat vahendusmenetlust või muid vaidluste kohtuvälise lahendamise mehhanisme. Vahendusmenetluse direktiivis on sätestatud ELi raamistik, mis võimaldab ELi kodanikel saada täiel määral kasu vahendusmenetlusest kui vahendist, mille abil lahendada oma kaubandus- või perekonnaõiguse valdkonda kuuluvad vaidlused (21. mai 2008. aasta direktiiv 2008/52/EC vahendusmenetluse teatavate aspektide kohta tsiviil- ja kaubandusajades, EL L 136, 24.5.2008, lk 3–8). 2016. aastal võttis komisjon vastu selle direktiivi kohaldamist käsitleva aruande (COM(2016) 542 final).

¹⁵⁰ Kaupade/teenuste ostmine kodaniku elukohariigis, kaupade/teenuste ostmine mõnes teises ELi riigis, kohtuvälise kaebus panga, kindlustusettevõtja, investeerimisfondi jms suhtes, maksete tegemine/saamine mõnes teises ELi riigis või internetis ostetud toodetega seotud vaidluste kohtuvälise lahendamine.

¹⁵¹ Nt passi kaotamisel või varastamisel, raske õnnetuse, haiguse või surma või vägivaldse kuriteo, vahistamise või kinnipidamise korral või hädaabi saamiseks või kodumaale naasmiseks.

¹⁵² http://europa.eu/youreurope/citizens/index_et.htm

¹⁵³ http://ec.europa.eu/ipg/basics/web_rationalisation/index_en.htm Programm viiakse järk-järgult ellu 2017. aasta lõpuks.

Komisjon avaldas 2014. aastal kõikides ELi ametlikes keeltes käsiraamatu pealkirjaga „*Kas teadsite? Euroopa Liidu kümne õiguse lühitõlke*“¹⁵⁴ ja brošüüri „*Teie Euroopa, Teie õigused*“¹⁵⁵ uue ajakohastatud versiooni, et suurendada kodanike teadmisi ja teadlikkust oma õigustest ELi kodanikena. Neid väljaandeid on laialdaselt levitatud, sealhulgas komisjoni esinduste ja Europe Directi teabekeskuste kaudu. Neis selgitatakse lugejale arusaadavas keeles teatavaid ELi kodanike õigusi, näiteks võimalust tagastada interneti teel tellitud praakkaup, saada kasu madalatest rändlustasudest või saada hüvitist lennu tühistamise korral. Käsitletud on päriselus esinevaid olukordi, sealhulgas osalemist Euroopa Parlamendi ja kohalikel valimistel, kodanike seisukohtade kuuldavaks tegemist ja vaba liikumise õiguse kasutamist, kodanike õigust saada vajalikke tervishoiuteenuseid ükskõik millises ELi riigis ning kodanike tarbijaõigusi ja reisimisega seotud õigusi. Samuti on neis selgitatud, kuidas võtta ELiga ühendust oma emakeeles ning saada teavet oma ELi õiguste kohta ja nende õigustega seotud abi.

12. meede (teine taane). Esitada edasiviivad lahendused selle kohta, mil viisil võimaldada mõnes teises ELi riigis elavatel ELi kodanikel osaleda täielikult ELi demokraatlikus elus, säilitades oma õiguse hääletada oma päritoluriigi riiklikel valimistel.

Praegu kehtib viies liikmesriigis (Taani, Iirimaa, Küpros, Malta ja Ühendkuningriik) eeskiri, mille kohaselt võivad kodanikud kaotada oma riigisisestel valimistel hääletamise õiguse ainuüksi seetõttu, et nad on kasutanud õigust ELis vabalt liikuda. Ehkki ELi aluslepingute kohaselt on liikmesriigid pädevad otsustama, kellel on õigus hääletada riigisisestel valimistel, võib valimisõigusest ilmajätmisel olla kahjulik mõju õigusele ELis vabalt liikuda.

29. jaanuaril 2014 võttis komisjon vastu soovitus¹⁵⁶, kus ta kutsus kõnealuseid liikmesriike üles võimaldama oma kodanikel, kes kasutavad vaba liikumise õigust, säilitada õigus hääletada riigisisestel valimistel, kui nad näitavad üles jätkuvat huvi oma riigi poliitilise elu vastu, sealhulgas avaldades soovi jääda valijate nimekirja. Samuti soovitas komisjon, et kõnealused liikmesriigid teavitaksid oma kodanikke õigel ajal ja sobival viisil tingimustest ja praktilisest korraldusest, mille alusel kodanikel säilib õigus riigisisestel valimistel hääletada. Komisjon jätkab olukorra jälgimist kõnealustes liikmesriikides.

12. meede (kolmas taane). Uurida viise, kuidas tugevdada ja arendada Euroopa avalikku ruumi.

Komisjon rahastab ja kaasrahastab multimeedia (raadio, televisiooni, interneti jms) toodete tootmist ja levitamist Euroopa meedia kaudu mitmes keeles partnerluses ringhäälinguettevõtjatega, nagu Euronews, austades täielikult ringhäälinguettevõtjate toimetuse sõltumatust. Samuti toodab komisjon ja kannab üle Euroopa programme kuues keeles ning rahastab ELi-teemalisi ajakirju.

¹⁵⁴ http://ec.europa.eu/justice/citizen/files/10_eu_rights_en.pdf

¹⁵⁵ <http://bookshop.europa.eu/en/your-europe-your-rights-pbKM0214968/>

¹⁵⁶ Soovitus, milles käsitletakse vaba liikumise õigust kasutavate Euroopa Liidu kodanike valimisõigusest ilmajätmise tagajärgi (COM(2014) 391 final).